МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

ВІДДІЄСЛІВНІ ІМЕННИКИ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТВОРІВ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК

Виконала: студентка 2 курсу, гр. 8.0354-мк-з
спеціальності 035 «Філологія»
спеціалізації «Слов'янські мови та
літератури (переклад включно), перша –
польська», освітньо-професійної програми
«Переклад та міжкультурні комунікації»
_____Тернова Ж.А.
Керівник _____доц. Мацегора І.Л.
Рецензент _____доц. Сабліна С.В.

ЗАПОРІЖЖЯ
2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *філологічний*
Кафедра *слов'янської філології*
Освітній рівень *магістр*
Спеціальність *035 «Філологія»*
Спеціалізація *035.033 «Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»*
Освітня програма *«Переклад та міжкультурні комунікації»*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
слов'янської філології
Павленко І. Я.

_____
"___" _____2025 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

Терновій Жанні Анатоліївні

1. Тема роботи: *Віддієслівні іменники в українських перекладах творів Ольги Токарчук*

керівник роботи − канд.філол.н., доц. Мацегора І.Л.
затверджені наказом ЗНУ від ""13» березня 2025 р. № 396-с.
2. Строк подання студентом роботи 15.11.2025 р**.**

3. Вихідні дані до роботи: *тексти творів О.Токарчук (мовою оригіналу та у перекладі: збірка оповідань «Шафа», роман «Правік та інші часи» у перекладі Ігоря Пізнюка, роман «Останні історії» у перекладі Ярини Сенчишин, роман «Бігуни» у перекладі Остапа Сливинського), українські та польські тлумачні словники, монографії та статті, присвячені аналізованій проблемі.*

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):
1) *Теоретичні засади вивчення віддієслівних іменників.*
2) *Підходи до класифікації перекладацьких трансформацій та особливості перекладу девербативів.*
3) *Своєрідність відтворення віддієслівних іменників в українських перекладах творів Ольги Токарчук.*

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень):

_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	*Мацегора І.Л., канд.філол.н., доц.*	Мацегора І.Л.	ТерноваЖ.А.
2	*Мацегора І.Л., канд.філол.н., доц.*	Мацегора І.Л.	ТерноваЖ.А.
Вступ, Висновки	*Мацегора І.Л., канд.філол.н., доц.*	Мацегора І.Л.	ТерноваЖ.А.

7. Дата видачі завдання 17.03.2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів написання дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	*Збір та систематизація матеріалу*	*квітень-травень 2025 р.*	
2	*Аналіз науково-критичної літератури з обраної проблеми*	*червень 2025 р.*	
3	*Вступ*	*липень 2025 р.*	
4	*Розділ 1. Теоретичні засади вивчення віддієслівних іменників*	*липень 2025 р.*	
5	*Розділ 2. Теоретичні засади вивчення віддієслівних іменників*	*серпень 2025 р.*	
6	*Розділ 3. Своєрідність відтворення віддієслівних іменників в українських перекладах творів Ольги Токарчук*	*вересень 2025 р.*	
7	*Висновки*	*жовтень 2025 р.*	
8	*Оформлення роботи*	*листопад 2025 р.*	
9	*Захист роботи*	*грудень 2025 р.*	

Студент(ка) Ж.А. Тернова
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи І.Л. Мацегора
(підпис) (прізвище та ініціали)

Нормоконтроль пройдено.

Нормоконтролер І.Л.Мацегора
(підпис) (прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст кваліфікаційної роботи магістра 108 сторінок, 73 джерела.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ – віддієслівні іменники (девербативи) у польській та українській мовах та їхня реалізація в художньому тексті.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ – способи та прийоми перекладу польських віддієслівних іменників українською мовою у творах Ольги Токарчук.

МЕТА РОБОТИ – вивчення лексико-граматичних та перекладацьких особливостей польських віддієслівних іменників, аналіз способів їхнього перекладу українською мовою та виявлення найпоширеніших перекладацьких моделей.

У роботі поставлено такі ЗАВДАННЯ:

– здійснити огляд наукової літератури, присвяченої словотвору та проблемам перекладу девербативів;

– описати словотвірні моделі утворення віддієслівних іменників у польській та українській мовах;

– визначити продуктивні й непродуктивні моделі творення девербативів у сучасному мовному вжитку;

– провести морфологічну та семантичну класифікацію польських віддієслівних іменників, зафіксованих у досліджуваних текстах;

– проаналізувати способи їх перекладу українською мовою на основі зіставлення оригіналу та перекладу;

– встановити найчастотніші перекладацькі моделі та описати типові трансформації при відтворенні польських девербативів.

АКТУАЛЬНІСТЬ визначається специфікою віддієслівних іменників як лексико-граматичної категорії, яка активно функціонує в усному та писемному мовленні, є важливою складовою художнього стилю і водночас малодослідженою в аспекті міжмовного перекладу. У контексті активного розвитку українсько-польських культурних та літературних зв'язків особливої ваги набуває питання адекватного передавання словотвірних структур, що забезпечують стилістичну виразність авторського тексту. Значущим є також вибір мовного матеріалу: художні твори Ольги Токарчук, визнані одними з найрепрезентативніших зразків сучасної польської літератури, дозволяють дослідити широкий спектр девербативів у контексті живої мови та авторського стилю, а їх переклади – проаналізувати перекладацькі стратегії.

НАУКОВА НОВИЗНА роботи полягає в тому, що вона пропонує системний підхід до аналізу способів перекладу польських віддієслівних іменників українською мовою на матеріалі художніх творів Ольги Токарчук та демонструє взаємозв'язок словотвірних моделей із перекладацькими стратегіями.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ: теоретико-методичний аналіз праць з граматики та словотвору; метод суцільної вибірки мовного матеріалу;

морфологічний аналіз віддієслівних іменників щодо їх словотвірної структури; порівняльний аналіз польських девербативів та їх українських відповідників; дескриптивний аналіз перекладацьких прийомів.

ГАЛУЗЬ ЗАСТОСУВАННЯ: результати дослідження можуть бути використані у викладанні курсів «Словотвір сучасної української та польської мов», «Теорія і практика перекладу», а також як навчальний матеріал з перекладознавства, зокрема для аналізу та практики перекладу девербативів.

СТРУКТУРА РОБОТИ: дослідження складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків та списку використаної літератури.

АПРОБАЦІЯ РОБОТИ: результати дослідження висвітлено у статті «Польські лексичні запозичення в мові української художньої літератури кінця XIX – початку XX ст.» (*Ukrainian sense / Український смисл*: науковий збірник / ред. І. С. Попова. Дніпро: Ліра, 2025. Вип. 1. С.192–202. URL: https://doi.org/10.15421/462519») та доповідях «Зоонім «заєць» у фразеології української та польської мов» (Філологічні науки. Збірник наукових праць студентів та викладачів факультету / Упорядник О. І. Панченко. Дніпро: Ліра, 2025. С. 431–434), «Використання коміксів у навчанні польської мови як іноземної» (Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах: Матеріали XII Міжнародної наукової конференції (м. Дніпро, 24–25 квітня 2025 року). Дніпро: Ліра, 2025. С.129–131), «Стратегії перекладу девербативів на *-acj(a)* у прозі Ольги Токарчук» (Всеукраїнська наукова конференція «Запорізькі філологічні читання». Запоріжжя, 2025).

Нагороджена дипломом ІІ ступеня за участь у XX конкурсі літературних перекладів «Перекладач» у номінації «Переклад сучасного поетичного твору з польської мови» (22.03.2025 р., Маріупольський державний університет).

ВІДДІЄСЛІВНІ ІМЕННИКИ, ДЕВЕРБАТИВИ, СЛОВОТВІР, ПЕРЕКЛАД, ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ СТРАТЕГІЇ, ОЛЬГА ТОКАРЧУК

ABSTRACT

The text of the master's thesis is 108 pages , 73 sources.

RESEARCH OBJECT – verbal nouns (deverbatives) in Polish and Ukrainian and their use in literary texts.

SUBJECT OF RESEARCH – methods and techniques of translating Polish deverbatives into Ukrainian in the works of Olga Tokarczuk.

PURPOSE OF THE WORK – to study the lexical, grammatical and translation features of Polish deverbatives, to analyse the methods of their translation into Ukrainian and to identify the most common translation models.

The following TASKS are set in the work:

- to review the scientific literature devoted to word formation and the problems of translating deverbatives;
- to describe the word formation models for the creation of deverbatives in Polish and Ukrainian;
- to identify productive and unproductive models of deverbative formation in contemporary language use;
- to conduct a morphological and semantic classification of Polish deverbatives recorded in the texts under study;
- analyse the methods of their translation into Ukrainian on the basis of a comparison of the original and the translation;
- establish the most frequent translation models and describe typical transformations in the reproduction of Polish deverbatives.

RELEVANCE is determined by the nature of verbal nouns as a lexical-grammatical category that's actively used in spoken and written language, is an important part of artistic style, and at the same time hasn't been studied much in terms of interlingual translation. Within the framework of the active development of Ukrainian-Polish cultural and literary ties, the issue of adequate transmission of word-formation structures that ensure the stylistic expressiveness of the author's text is of particular importance. The choice of linguistic material is also significant: Olga Tokarczuk's literary works, recognised as some of the most representative examples of contemporary Polish literature, allow us to explore a wide range of deverbalisations in the context of living language and authorial style, and their translations allow us to analyse translation strategies.

SCIENTIFIC NOVELTY of the work lies in the fact that it offers a systematic approach to analysing methods of translating Polish verbal nouns into Ukrainian based on the works of fiction by Olga Tokarczuk and demonstrates the interconnection between word formation models and translation strategies.

RESEARCH METHODS: theoretical and methodological analysis of works on grammar and word formation; method of continuous selection of linguistic material; morphological analysis of verbal nouns in terms of their word-formation structure; comparative analysis of Polish deverbatives and their Ukrainian equivalents; descriptive analysis of translation techniques.

FIELD OF APPLICATION: The results of the study can be used in teaching courses on "Word Formation in Modern Ukrainian and Polish", "Theory and Practice of Translation", as well as the teaching materials on translation studies, in particular for the analysis and practice of translating deverbatives.

STRUCTURE OF THE RESEARCH: The study consists of an introduction, three chapters with subdivisions, conclusions, and a list of references.

APPROBATION OF THE RESEARCH: The results of the study are presented in the article “Polish Lexical Borrowings in the Language of Ukrainian Fiction of the Late 19th and Early 20th Centuries” (*Ukrainian sense / Ukrainian meaning: scientific collection* / ed. I. S. Popova. Dnipro: Lira, 2025. Issue 1. Pp. 192–202. URL: https://doi.org/10.15421/462519») and in the reports “The zoonym “hare” in the phraseology of the Ukrainian and Polish languages" (Philological Sciences. Collection of scientific works by students and teachers of the faculty / Compiled by O. I. Panchenko. Dnipro: Lira, 2025. pp. 431–434), “The use of comics in teaching Polish as a foreign language” (Lexical and grammatical innovations in modern Slavic languages: Materials of the XII International Scientific Conference (Dnipro, 24–25 April 2025). Dnipro: Lira, 2025. pp. 129–131), “Strategies for translating deverbatives ending in -acj(a) in Olga Tokarczuk's prose” (All-Ukrainian Scientific Conference “Zaporizhzhia Philological Readings”. Zaporizhzhia, 2025).

Awarded a second-degree diploma for participation in the 20th literary translation competition “Translator” in the nomination “Translation of a contemporary poetic work from Polish” (22 March 2025, Mariupol State University).

VERBAL NOUNS, DEVERBATIVES, WORD FORMATION, TRANSLATION, TRANSLATION STRATEGIES, OLGA TOKARCHUK

ЗМІСТ

ВСТУП 10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВІДДІЄСЛІВНИХ ІМЕННИКІВ 13
1.1. Визначення девербативів та їх місце в словотвірній системі польської та української мов 13
1.2. Парадигми морфологічного творення віддієслівних іменників у польській мові 16
1.2.1. Девербативи польської мови з суфіксами *-nie, -anie, -enie, -cie.* 18
1.2.2. Девербативи, утворені за допомогою інших суфіксів. 22
1.2.3. Темпоральні особливості девербативів. 24
1.3. Парадигми синтаксичного творення віддієслівних іменників у польській мові 25
1.3.1. Валентнісні характеристики польських девербативів та способи їх синтаксичного відтворення в українському перекладі. 27
1.4. Особливості утворення та функціонування девербативів в українській мові 30
Розділ 2. ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДЕВЕРБАТИВІВ 33
2.1. Типологія перекладацьких трансформацій 33
2.1.1. Лексичні трансформації. 37
2.1.2. Граматичні трансформації. 41
2.1.3. Основні перекладацькі стратегії в теорії перекладу лексичних одиниць з польської мови на українську. 43
2.2. Особливості перекладу польських девербативів українською мовою 45
2.3. Особливості перекладу текстів художнього дискурсу 49
РОЗДІЛ 3. СВОЄРІДНІСТЬ ВІДТВОРЕННЯ ВІДДІЄСЛІВНИХ ІМЕННИКІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТВОРІВ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК 51
3.1. Стильова характеристика прози Ольги Токарчук 51

3.2. Художній переклад польських девербативів у творах Ольги Токарчук українською мовою 55
3.2.1. Переклад польських девербативів українськими віддієслівнми іменниками. 56
3.2.1.1. Віддієслівні іменники середнього роду на *-анн-, -інн, -енн, -ття*. 56
3.2.1.2. Віддієслівні іменники чоловічого роду з нульовим суфіксом... 62
3.2.1.3. Віддієслівні іменники жіночого роду з нульовим суфіксом..... 66
2.2.1.4. Віддієслівні іменники жіночого роду з суфіксом *-к-*..... 69
2.2.1.5. Віддієслівні іменники жіночого роду з суфіксом *-ацj-*..... 72
3.2.2. Переклад польських девербативів українськими дієслівними формами. 75
3.2.2.1. Переклад за допомогою дієслівних конструкцій (дієприкметникових і дієприслівникових форм)..... 83
3.2.3. Інші способи перекладу польських девербативів..... 89
ВИСНОВКИ..... 98
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 101

ВСТУП

Мова – це жива система, яка постійно розвивається, збагачуючи свій лексичний склад і засоби вираження. Особливо динамічним є словниковий склад, який поповнюється не лише за рахунок запозичень, а й завдяки внутрішнім ресурсам мови, передусім через словотвір. Одним із найпродуктивніших способів творення нових одиниць є деривація – процес утворення похідних слів, зокрема іменників від дієслівних основ (девербативів). У межах слов'янської мовної групи, до якої уналежнюють і польську, і українську мови, спостерігається низка спільних рис у словотворчих процесах. Проте, попри генетичну спорідненість, ці мови мають також низку розбіжностей у граматичному оформленні та семантичному навантаженні дериватів, що особливо виявляється в процесі міжмовної трансформації – перекладу. Саме переклад як процес відтворення лексико-граматичних та стилістичних особливостей вихідного тексту є полем для вивчення не лише семантичної відповідності, а й мовотворчих механізмів у зіставному аспекті.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є віддієслівні іменники (девербативи) у польській та українській мовах та їхня реалізація в художньому тексті.

Предмет дослідження – способи та прийоми перекладу польських віддієслівних іменників українською мовою у творах Ольги Токарчук.

Гіпотеза дослідження: існує система регулярних відповідників між польськими віддієслівними іменниками та їх перекладами українською мовою, проте на рівні художнього перекладу домінують варіативні перекладацькі стратегії, які залежать від контексту, граматичної структури, стилістичної функції девербативів і авторського стилю, що зумовлює потребу системного підходу до їх аналізу.

Метою роботи є вивчення лексико-граматичних та перекладацьких особливостей польських віддієслівних іменників, аналіз способів їхнього перекладу українською мовою та виявлення найпоширеніших перекладацьких моделей.

Мета дослідження зумовила постановку таких **завдань**:

– здійснити огляд наукової літератури, присвяченої словотвору та проблемам перекладу девербативів;

– описати словотвірні моделі утворення віддієслівних іменників у польській та українській мовах;

– визначити продуктивні й непродуктивні моделі творення девербативів у сучасному мовному вжитку;

– провести морфологічну та семантичну класифікацію польських віддієслівних іменників, зафіксованих у досліджуваних текстах;

– проаналізувати способи їх перекладу українською мовою на основі зіставлення оригіналу та перекладу;

– встановити найчастотніші перекладацькі моделі та описати типові трансформації при відтворенні польських девербативів.

Для досягнення поставленої мети були використані такі **методи** дослідження:

– теоретико-методичний аналіз праць з граматики та словотвору;

– метод суцільної вибірки мовного матеріалу;

– морфологічний аналіз віддієслівних іменників щодо їх словотвірної структури;

– порівняльний аналіз польських девербативів та їх українських відповідників;

– дескриптивний аналіз перекладацьких прийомів.

Матеріалом дослідження слугували художні твори польської письменниці, нобелівської лауреатки Ольги Токарчук: Prawiek i inne czasy (1996), Szafa: zbiór opowiadań (1997), Ostatnie historie (2004), Bieguni (2007), а також їх українські переклади.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона пропонує системний підхід до аналізу способів перекладу польських віддієслівних іменників

українською мовою на матеріалі художніх творів Ольги Токарчук та демонструє взаємозв'язок словотвірних моделей із перекладацькими стратегіями.

Актуальність дослідження визначається специфікою віддієслівних іменників як лексико-граматичної категорії, яка активно функціонує в усному та писемному мовленні, є важливою складовою художнього стилю і водночас малодослідженою в аспекті міжмовного перекладу. У контексті активного розвитку українсько-польських культурних та літературних зв'язків особливої ваги набуває питання адекватного передавання словотвірних структур, що забезпечують стилістичну виразність авторського тексту. Значущим є також вибір мовного матеріалу: художні твори Ольги Токарчук, визнані одними з найрепрезентативніших зразків сучасної польської літератури, дозволяють дослідити широкий спектр девербативів у контексті живої мови та авторського стилю, а їх переклади – проаналізувати перекладацькі стратегії.

Теоретичною та методичною базою дослідження є праці М. Банько, Р. Гжегорчикової, З. Калети, А. Нагурко, Ю. Найди, а також сучасних українських мовознавців, зокрема М. Гінзбурга, Л. Колібаби, О. Кульбабської, С. Левіної, Л. Станіславової, Ю. Шепеля та ін.

Теоретичне значення роботи полягає у формуванні методології вивчення прийомів творення віддієслівних іменників у польській та українській мовах, а також у проведенні зіставного аналізу моделей перекладу з точки зору частотності, точності та адекватності.

Практичне значення полягає в можливості застосування її результатів у викладанні курсів «Словотвір сучасної української та польської мов», «Теорія і практика перекладу», а також як навчального матеріалу з перекладознавства, зокрема для аналізу та практики перекладу девербативів.

Структура роботи. Текст кваліфікаційної роботи складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатку. Загальний обсяг роботи складає 108 сторінок, з яких 85 сторінок – основний текст роботи.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ВІДДІЄСЛІВНИХ ІМЕННИКІВ

1.1. Визначення девербативів та їх місце в словотвірній системі польської та української мов

Словотвір як підсистема морфології відіграє ключову роль у розбудові лексикону, забезпечуючи постійне оновлення словникового складу та розширення його семантичного потенціалу. Одним із найпродуктивніших напрямів деривації в українській мові є субстантивація дієслів, результатом якої є утворення віддієслівних іменників, або девербативів. Девербативи – це іменники, утворені від дієслова, що зберігають із ним семантичні зв'язки, вони здатні через відповідне поняття заміняти дієслово в синтаксичних конструкціях, наслідуючи його валентність і функції: ознаки дієслова в похідній одиниці дозволяють їй зберегти процесуальне значення або семантику дії / події, ознаки іменника – вказівку на об'єкт як на особу чи предмет дії, на його місце або час, тобто зберегти в слові категоріальні характеристики джерела їх мотивації, відтак, синтаксично й морфологічно реалізуються як іменники [20, с. 229].

Девербативи функціонують як самостійні номінативні одиниці, при цьому зберігаючи семантичний і, частково, синтаксичний зв'язок із твірним дієсловом. Віддієслівні іменники репрезентують не лише результат субстантивації, а й складні механізми вторинної номінації, які залежать від жанрового стилю та прагматичної мети висловлювання. Це дозволяє говорити про їхню гібридну природу, що стала предметом уваги сучасних дослідників, зокрема Н. Щербій, яка зауважує, що віддієслівні іменники функціонують як гібридні словоформи з характеристиками виду, числа та категорійної багатозначності [45, с. 82].

У сучасному українському мовознавстві девербативи класифікуються за кількома критеріями: семантичним, морфологічним, структурним і словотвірним [27, с. 83-99].

На семантичному рівні девербативи розподіляються на три основні групи: *nomina actionis* – назви опредметненого процесу (вивчення, узагальнення, реалізація), *nomina acti* – назви результату дії (вибір, розробка, відповідь), а також *nomina agentis* – назви суб'єкта дії (дослідник, виконавець, слухач). Такий поділ відображає не лише смислову природу деривата, а й специфіку його вживання в різних контекстах. Л. Колібаба звертає увагу на дивергентність значень віддієслівних іменників, яка ускладнює їх чітке типологічне розмежування: один і той самий девербатив може одночасно позначати процес і результат дії, залежно від контексту (*розгляд, аналіз, запис*) [14, с. 29].

У морфологічному плані девербативи утворюються за допомогою низки продуктивних суфіксів. Найуживанішими є *-нн(я), -тт(я), -енн(я)* – переважно для назв дій, а також *-аж, -к(а), -иц(я), -ств(о)* – здебільшого для означення результатів або об'єктів дії (*оцінювання, зіставлення, передача, добірка*). Серед іншомовних формантів особливу активність виявляє суфікс *-аці(я)* (*класифікація, трансформація, актуалізація*), що часто поєднується з науковим стилем мовлення.

З погляду походження в українській мові виділяють питомі, іншомовні та гібридні девербативи. Перші утворені за допомогою традиційних слов'янських формантів, другі запозичені з латини або романських мов, треті становлять комбінацію української основи й іншомовного афікса. Наприклад, *програмування* – гібрид, що поєднує українську словотвірну модель із основою, калькованою з англійської (*programming*), суфікс *-ння* є питомо українським і використовується для номінації дії [27, с. 92-94].

У польській мові, як і в українській, девербативи формуються продуктивно, насамперед за допомогою суфіксів *-nie, -cie, -anie, -enie* (*czytać – czytanie, budować – budowanie, rozumieć – rozumienie*). Як зазначає І. Слаби-Гурал, «rzeczownik odczasownikowy oznacza nazwę procesu lub jego rezultatui łączy się z rzeczownikiem go określającym, występującym w takiej samej formie deklinacyjnej, z jaką łączył się czasownik, od którego rzeczownik odsłowny został

utworzony» [68, s. 293]. Наголошується, що продуктивність віддієслівних іменників зумовлена не лише граматичними чинниками, а й потребами номінації у професійному, офіційному та художньому мовленні.

Західнослов'янські мовознавці (J. Puzynina [66]) поділяють віддієслівні іменники на два типи: 1) категорійні *substantivum verbale* (*-anie, -enie, -cie*), що за формально-семантичними характеристиками тяжіють до дієслова; 2) некатегорійні *substantivum deverbale*, які утворюються за допомогою різноманітних суфіксів і близькі до іменника. У східнослов'янських мовах немає поділу на категорійні й некатегорійні типи – усі подібні утворення розглядають як віддієслівні іменники, що є результатом словотворчого підходу до розгляду цього мовного явища Н. Щербій [46], І. Вихованець [4].

Особливе місце девербативи займають у художній прозі, що підтверджується дослідженням творів Ольги Токарчук. Її авторський стиль характеризується активним використанням абстрактних іменників, утворених від дієслів, що дозволяє досягати високого рівня образності й інтелектуалізації мовлення, а численні девербативи набувають метафізичного чи символічного значення, наприклад, у романі «Бігуни» часто вживаються іменники типу *podróżowanie, oczyszczenie, pochodzenie* тощо, їх функція – не лише номінативна, а й концептуальна: через них авторка формує уявлення про світ як постійну зміну, рух, перетворення. Варто зазначити, що між польською та українською мовами спостерігається низка спільних деривaційних моделей утворення девербативів (*czytać – czytanie / читати – читання; organizować – organizacja / організовувати – організація*).

Отже, девербативи є важливою словотвірною категорією, яка дозволяє відобразити типи семантики: процесуальність, понятійність або результативність дії в іменниковій формі. Їх наявність у текстах художнього, наукового та публіцистичного стилів свідчить про їхню функціональну й стилістичну значущість. Саме тому аналіз віддієслівних іменників у перекладознавчому аспекті є важливим етапом дослідження мовної інтерференції та типологічної близькості польської й української мов.

1.2. Парадигми морфологічного творення віддієслівних іменників у польській мові

У польській мові віддієслівні іменники є продуктивним типом дериватів, що позначають дію, процес, стан або результат, виражений відповідним дієсловом. Парадигми творення девербативів у польській мові охоплюють декілька основних словотвірних моделей, що реалізуються за допомогою суфіксів *-nie, -enie, -anie, -cie*, а також менш продуктивних формантів або нульового суфікса. Вибір суфікса визначається граматичними й семантичними характеристиками вихідного дієслова: аспектом (доконаний / недоконаний), відміною, морфемною структурою основи тощо.

Основна функція слова – номінативна – не виключає інших функцій формантів слова, утвореного в результаті словотвору. Процес утворення віддієслівного іменника з передачею цього іменника семантики дії називається номінацією [62, s. 213]. Номінація – це живий процес іменної, тобто вторинної формалізації конкретної предикатно-аргументної структури, притаманний граматиці певної мови. Вона передбачає зміну синтаксичної характеристики порівняно з первинною формалізацією у реченні, зазвичай без зміни семантичної характеристики (*sygnał przebiega – przebieg sygnału / сигнал проходить – проходження сигналу*) [52, s. 98].

Семантика може передаватися по-різному. Дієслово утворює іменники з кількома типами семантики, при цьому всі вони вважаються віддієслівними іменниками (чи девербативами). Зміна значення може також спровокувати зміну синтаксичної функції, керування тощо [62, s. 218], наприклад: *kłamać – kłamca / брехати – брехун* (семантика деривату – особа, яка виконує дію); *kosić – kosiarka / косити – косарка* (інструмент для виконання дії); *wyciąć – wycinek / відрізати – відрізок (результат дії); czytać – czytanie / читати – читання* (процес дії); *milczeć – milczenie / мовчати – мовчання* (стан, викликаний дією) тощо.

Форма віддієслівного іменника є однією з базових форм дієслова в польській мові [48, s. 190]. Тому деякі дослідники не виділяють дієслівні

деривати як окрему граматичну категорію іменників, а лише вважають їх однією з можливих форм дієслова. Форма ця в польській мові може також називатися формою герундія, що є калькуванням з англійської мови, де це однозначно форма дієслова, яка називає факт дії [48, s. 169]. На це вказує також той факт, що вони можуть бути утворені практично від будь-якого дієслова.

Як зазначає З. Калета, польська мова оперує 35-ма суфіксами, за допомогою яких можуть бути утворені віддієслівні іменники, але лише три суфікси (*-anie, -enie, -cie*) можуть слугувати регулярним інструментом утворення дериватів у польській мові, тобто вони можуть використовуватися практично з усіма дієсловами [56, s. 334]. Інші суфікси, що утворюють іменники зі значенням дії, є менш продуктивними і вимагають певних умов для словотвору.

Значна кількість іменників зі значенням дії у слов'янських мовах утворена від основ із нульовим суфіксом. У польській мові також є приклади подібного утворення віддієслівних дериватів. Це іменники чоловічого (рідше – жіночого) роду без закінчення. Крім основного значення дії, такі іменники можуть мати другорядні, конкретніші значення дії, стану або ситуації. Даний тип утворення не є регулярним і найчастіше для нього використовуються дієслова з префіксом (*biegać – bieg / бігати – біг; rozkwitać – rozkwit / розквітати – розквіт; przyjść – przyjście / прийти – прихід*) [56, s. 341]. Як правило, віддієслівні іменники зі значенням дії, утворені безсуфіксним способом, позначають або дію, вже вчинену в минулому, або дію, що очікується в майбутньому. Тимчасове значення такого деривату визначатиметься контекстом [56, s. 342].

Іменники жіночого роду, утворені способом зворотного словотвору, мають закінчення *-a* і позначають дію. У деяких випадках при утворенні віддієслівних іменників жіночого роду від дієслівної основи відбувається чергування (*walczyć – walka ([cz]–[k]) / боротися – боротьба; utracić – utrata ([ć]–[t]) / втратити – втрата*).

Якщо якесь із вторинних значень стає основним, то функцію позначення дії починає виконувати дериват, утворений від тієї ж дієслівної основи з суфіксом *-anie або -enie* (*Adm czyta książkę – Czytanie książki sprawia ti przyjemność / Адам читає книжку – Читання книжки приносить йому задоволення*).

Серед морфологічних моделей творення віддієслівних іменників у польській мові можна виокремити групу девербативів, утворених від форм минулого часу дієслова, що належать переважно до середнього роду й відображають різні семантичні відтінки дії чи її результату. У польській девербативній системі важливу роль відіграє також темпоральний аспект словотвору, який безпосередньо пов'язаний із категорією виду – доконаного та недоконаного, що зумовлює специфіку значення й функціонування таких іменників.

1.2.1. Девербативи польської мови з суфіксами *-nie, -anie, -enie, -cie.*

Семантику процесу дії мають іменники, утворені за допомогою суфіксів *-nie, -anie, -enie, -cie* від дієслів минулого часу. З цими суфіксами не утворюють дериватів модальні дієслова *chcieć – хотіти, móc – могти, musieć – мусити, potrafić – бути здатним, śmieć – сміти, umieć – уміти, woleć – віддавати перевагу, zdołać – змогти, pomoć – допомогти* тощо [56, s. 335].

У деяких випадках, коли утворення віддієслівного іменника не можливе за допомогою трьох зазначених суфіксів, іменники зі значенням абстрактної дії можуть бути утворені шляхом приєднання до дієслівної основи суфікса *-ość* (*móc – możność / могти – можливість; umieć – umiejętność / уміти – уміння*) або безсуфіксним способом (*chcieć – chęć / хотіти – готовність*).

Суфікс -(a)ni(e) утворює іменники середнього роду від простих дієслів на *-ać* і від дієслів з основою на *-ować/-ywać* (*czytać – czytanie / читати – читання, prać – pranie / прати – прання, kupować – kupowanie / купувати –*

покупка, przepisywać – przepisywanie / переписувати – переписування). При цьому основа *-ow-* зберігається в утвореному дериваті.

Суфікс -(e)ni(e) утворює іменники середнього роду від дієслів з основою на приголосні (крім *-r*), з основою на *-ić/-yć, -eć* (*nieść – niesienie / нести – несення, kraść – kradzenie / красти – крадіжка, wieźć – wiezienie / везти – везіння, nosić – noszenie / носити – носіння*). У деяких випадках відбувається чергування приголосних: [ść] – [ś], [ść] – [dz], [źć] – [ź], [c] – [cz], [ś] – [sz].

Суфікс -ci(e) утворює іменники середнього роду від дієслів минулого часу з основою на *-i, -y, -u, -ą* (*pić (pił) – picie / пити (пив) – напій, ryć (był) – rycie рити (рив) – риття, wziąć (wzięliśmy – 1 ос. мн.) – wzięcie / взяти (взяли) – взяття*). До цієї групи уналежнюють іменники, утворені від дієслів з коренем на *-r*, які у минулому часу мають в основі сполучення *-ar-* (*trzeć (tarł) – tarcie / терти (тер) – тертя*). Варіант ом суфікса *-ci(e)* є суфікс *-(nię)ci(e)*, який утворює іменники зі значенням процесуальності від інфінітивних основ дієслів на *-nąć* (*odpłynąć – odpłynięcie / відпливати – відплиття*).

Існує ще один варіант зазначених суфіксів – *-(nie)ni(e)* (*skinąć – skinienie / скинути – скидання*). Цей суфікс також утворює деривати від інфінітивної основи дієслів на *-nąć*.

При творенні віддієслівних іменників за цією парадигмою спостерігається чергування не лише приголосних, але й голосних у межах різних основ дієслова – інфінітивної (temat bezokolicznika) та основи дієслівних форм минулого часу (temat czasu przeszłego). Таке чергування, зазвичай із чергуванням голосних *ą – ę* або з модифікаціями типу *nieść – niesienie, wieźć – wiezienie*, є морфологічно спорідненим із процесами, що відбуваються при творенні пасивних дієприкметників від дієслів із подібними основами. Зокрема, спостерігається відповідність форм типу *przeniesieni – przeniesienie / перенесені – перенесення, odwiedzeni – odwiedzenie / відвідані – відвідання*.

Віддієслівні іменники можуть позначати дію, спрямовану на об'єкт (*umiejscawianie – розміщення*) або таку, що залишається при самому об'єкті (*uniesienie – захоплення*), а також рух дії від суб'єкта до об'єкта чи навпаки.

Наявність або відсутність зворотної частки *się* у таких іменниках зазвичай є факультативною і визначається контекстом. Водночас зворотна частка зберігається у дериватах, утворених від дієслів, які без *się* не вживаються (*wsłuchiwanie się – вслуховування, вслуховуватися*). Збереження частки *się* також є обов'язковим, якщо її присутність або відсутність змінює значення дієслова або визначає його відмінкове управління, а отже, впливає і на семантику похідного іменника (*położenie – położenie się / положення – розташування себе*). Зворотна частка *się* може бути опущена в таких випадках: при утворенні іменника від дієслова зі значенням дії, що стосується особистої гігієни (*myć się – mycie / митися – миття, golić się – golenie / голитися – гоління*); від дієслів руху (*poruszać się – poruszenie / рушити – рух, odwrócić się – odwrócenie / відвернутися – відворот*); у випадках, якщо віддієслівний іменник вживається в реченні разом із зворотним дієсловом (*Mówi się o wahaniach niektórych polityków – wahać się / Йдеться про сумніви (вагання) деяких політиків – вагатися*), проте це правило має виняток (*Zastanawiał się, czy przyjaźnienie się z obcokrajowcem nie będzie uważane za zdradę / Він замислювався, чи не буде дружба з іноземцем вважатися зрадою*) в утвореннях зі значенням ситуації, результату дії [56, s. 338]. Загалом у літературній польській мові спостерігається тенденція не обтяжувати мову використанням частки *się*.

Також під час утворення дериватів зберігається категорія виду. Цю особливість можна спостерігати при утворенні віддієслівних іменників в українській мові, але в польській мові можливість утворення видових пар віддієслівних іменників дещо ширша. Видові відмінності можуть бути виражені різними суфіксами та наявністю префіксів (*oczyszczanie – oczyszczenie / очищення – очищення, karanie – ukaranie / карання – покарання*).

Унаслідок таких морфологічних процесів формуються численні віддієслівні іменники із суфіксами *-nie, -anie, -enie, -cie*, які зберігають значення дії, властиве твірним дієсловам. Зокрема, вони можуть виступати у ролі підмета, передаючи дію як узагальнене явище чи процес, наприклад: *Piotr czyta książkę – Czytanie książki sprawia mu przyjemność* / *Петро читає книжку – Читання книжки приносить йому задоволення*. У наведеному прикладі іменник *czytanie*, утворений від дієслова *czytać*, зберігає значення дії «читати» та виконує функцію підмета в другому реченні. Отже, віддієслівні іменники з суфіксами *-nie, -anie, -enie, -cie* характеризовано щільним зв'язком із твірними дієсловами як у семантичному, так і у синтаксичному аспектах [56, s. 337].

Віддієслівні іменники в польській мові можуть також позначати одноразову дію (*kichnięcie / чхання, mrugnięcie / моргання*).

Подібно до української мови, польські віддієслівні іменники з суфіксами *-nie, -anie, -enie, -cie* можуть набувати переносних або уточнених семантичних відтінків порівняно з первісним значенням твірного дієслова, зокрема: результат дії, об'єкт дії, місце, процес, знаряддя або технічний пристрій.

Як правило, у таких дериватах поєднується значення самої дії зі значенням її результату або процесу. При цьому більшу схильність до набуття додаткового значення мають віддієслівні іменники, утворені від дієслів доконаного виду.

Віддієслівні іменники, утворені за допомогою суфіксів *-nie, -anie, -enie, -cie*, є широко вживаними в сучасній польській мові, що зумовлює регулярність словотворення за цією моделлю. Це стосується не лише тих позицій, де в інших слов'янських мовах (зокрема в українській) вживається аналогічний дериват, а й тих випадків, коли замість нього зазвичай вживається інфінітив або інша дієслівна конструкція. Тому ця особливість може спричиняти певні труднощі під час перекладу [57, s. 192], наприклад:

Czy masz coś do ***czytania****? / У тебе є що* ***почитати****?*

Po ***zjedzeniu*** *obiadu zasiedli do oglądania telewizji /* ***Пообідавши****, вони сіли дивитися телевізор.*

Mama Basi wróciła do ***pisania*** *artykułu / Мама Басі повернулася до* ***написання*** *статті.*

Wszedł do pokoju bez ***zapytania*** */ Він увійшов до кімнати, не* ***запитавши****.*

Jej myślą przewodnią jest bowiem minimum zakazów, przy ***założeniu****, że jedzenie powinno być przyjemnością / Її провідною ідеєю є мінімум заборон за* ***умови****, що їжа має приносити задоволення* [60, s. 104].

Наведені приклади уживання девербативів, утворених від дієслів дії, показують, що ці одиниці можуть реалізуватися в різних синтаксичних позиціях і відтворюватися у перекладі кількома способами. Деривати на *-nie, -anie, -enie, -cie* завжди зберігають базове значення твірного дієслова. Вони буквально позначають «те, що відбувається в процесі дії» [56, s. 337]. Крім того, при утворенні таких дериватів зберігаються граматичні категорії дієслова, зокрема вид (доконаний / недоконаний), дієслівна зворотність та відмінкове управління. Такі спостереження підтверджують закономірність парадигматичних змін іменників, утворених від дієслів, які зберігають семантику твірних основ [60, s. 91]. Отже, дана словотвірна модель є однією з найпродуктивніших у сучасній польській мові.

1.2.2. Девербативи, утворені за допомогою інших суфіксів.

Окрім основних закономірностей творення віддієслівних іменників варто звернути увагу й на інші словотвірні моделі, що функціонують у сучасній польській мові. Вони доповнюють основні типи деривації та свідчать про значне різноманіття засобів номіналізації дії.

Суфікс -k(a) / -ank(a) / -aczk(a). За допомогою цього суфікса та його варіантів у польській мові творяться віддієслівні іменники, переважно властиві розмовному стилю, наприклад: *wędrować – wędrówka / мандрувати – мандрівка, obiecać – obiecanka / обіцяти – обіцянка, żenić się – żeniaczka / одружуватися – одруження*. Суфікс *-k(a)* є продуктивним у сучасній польській мові, хоча частіше реалізується в неофіційному, побутовому мовленні.

Суфікси -acj(a), -cj(a), -encj(a) / -zycj(a). Цей запозичений формант є одним із найхарактерніших засобів творення абстрактних іменників латинського походження. Як зазначає Г. Ядацька [54], суфікс дає змогу утворювати значну кількість нових слів. Його продуктивність у сучасній польській мові ілюструє, наприклад, неологізм *mcdonaldyzacja – розвиток мережі ресторанів швидкого харчування McDonald's*. Хоча дієслово, що могло б мотивувати цю номінацію, не зафіксоване у словниках, за своєю семантикою *mcdonaldyzacja* є віддієслівним іменником [49, s. 51].

Ще одним різновидом уживання цього суфікса є позначення діяльності певної особи, найчастіше публічної або політичної (наприклад, *balcerowizacja, barbieryzacja*) [67, s. 166].

Іменники, утворені за допомогою даного форманта, зазвичай походять від дієслів на *-ować*, переважно іншомовного походження. Як зауважує З. Калета [56], цей суфікс не є продуктивним щодо дієслів польського або слов'янського походження. У більшості випадків це іменники жіночого роду, властиві книжному, офіційному стилю: *agitacja / агітація, inwestycja / інвестиція.* Однак сучасна польська мова активно поповнює цей тип новими словотворами (*ekranizacja / екранізація, telefonyzacja / телефонізація*) або семантичними модифікаціями вже наявних запозичень.

Крім того, суфікс *-acj(a)* є продуктивним у похідних від дієслів на *-fikować*, наприклад: *klasyfikować – klasyfikacja / класифікувати – класифікація*.

Попри це, від дієслів із суфіксом *-ować* можуть утворюватися іменники також за допомогою форманта *-anie*, який у сучасній польській словотвірній системі набуває дедалі більшої ролі. Як зазначає Г. Ядацька [54], модель із *-anie* створює деривати з різним ступенем абстракції, а сама парадигма вважається потенційно продуктивною. Отриманий іменник зберігає семантику дії, а фінальна морфема *-owa-* дієслова зазвичай не відсікається. Такі утворення часто позначають дію, яка відбувається одночасно з дією, вираженою присудковим дієсловом у реченні.

Часто віддієслівні іменники, утворені за цією моделлю, розвивають вторинні значення – позначають результат дії, особу або об'єкт дії. У таких випадках спостерігається додаткове словотворення на базі того самого кореня, але вже за моделлю *-anie*, наприклад: *administracja – administrowanie / адміністрація – адміністрування*.

Суфікс -stw(o)/-ztw(o). Утворює віддієслівні іменники з абстрактним значенням дії: *kłamać – kłamstwo / брехати – брехня, zabić – zabójstwo / вбити – вбивство*.

Суфікс -anin(a). Утворює віддієслівні іменники зі значенням дії, але з конотативним забарвленням зневаги або знецінення: *biegać – bieganina / бігати – біганина, mieszać – mieszanina / мішати – мішанина, gadać – gadanina / балакати – балаканина*. У сучасній польській мові цей суфікс є малопродуктивним.

1.2.3. Темпоральні особливості девербативів.

Варто зазначити, що віддієслівні іменники польської мови не зберігають категорію часу дієслова; отже, за самим дериватом поза контекстом неможливо визначити, коли було або буде здійснено дію, названу іменником [56, s. 339]. Однак це не означає, що деривати неможливо класифікувати за ознакою часу. Для цього слід дотримуватися таких умов:

Якщо в реченні смисловим дієсловом є *mówić / говорити, widzieć / бачити, słyszeć / чути, zauważyć / помітити, martwić się / переживати, spojrzeć / дивитися, cieszyć się / радіти, denerwować się / нервуватися*, то віддієслівний іменник, утворений від дієслова недоконаного виду, у цьому контексті набуває значення одноразової дії порівняно зі значенням смислового дієслова, при цьому категорія часу самого дієслова не відіграє ролі: *Matka martwi się / martwiła się / będzie się martwiła* ***marnowaniem*** *czasu / Мама переживала / переживає / буде переживати через* ***марну витрату*** *часу*.

Якщо ж дериват утворений від дієслова доконаного виду, він позначає дію, яка була здійснена раніше за ту, на яку вказує смислове дієслово у

реченні: *Matka denerwuje się / denerwowała się* ***wyrzuceniem*** *syna z szkoły (syn już został wyrzucony) / Мама переживає / переживала через те, що її сина* ***вигнали*** *зі школи (син уже вигнаний)*.

Проте, якщо смислове дієслово вжите в майбутньому часі, дериват, мотивований дієсловом досконалого виду, може набувати значення як дії в минулому, так і майбутньої дії: *Sylwia nie zauważy* ***zniknięcia*** *paszportu (że paszport już zniknął lub zniknie) / Сильвія не помітить* ***пропажі*** *паспорта (паспорт уже зник або зникне в майбутньому).*

Дієслова на кшталт *błagać / благати, chcieć / хотіти, czekać na / чекати, dbać o / піклуватися про, marzyć o / мріяти про, oczekiwać na / очікувати, pragnąć / бажати, prosić / просити, spodziewać się / сподіватися, wymagać / вимагати, żądać / домагатися* надають віддієслівним іменникам, утвореним від дієслів доконаного виду, значення дії в майбутньому: *Prosiliśmy Jana o* ***pożyczenie*** *książki (żeby pożyczył w przyszłości) / Ми просили Яна* ***позичити*** *нам книгу (він ще дасть її в майбутньому); Czekaliśmy na* ***przyjście*** *profesora (na to, że wkrótce przyjdzie) / Ми чекали на* ***прихід*** *професора (очікували, що він незабаром прийде)*. Крім того, інтерпретація часових ознак віддієслівного іменника залежить від контексту та ступеня визначеності часових параметрів дії.

1.3. Парадигми синтаксичного творення віддієслівних іменників у польській мові

Перехід від дієслів до віддієслівних іменників є не лише морфологічною трансформацією, а й супроводжується значними синтаксичними змінами. Зокрема, ключову роль відіграє редистрибуція відмінкового керування – граматичних відносин між новоутвореним іменником та іншими компонентами речення. Як правило, іменник, утворений від дієслова, зберігає тип відмінкового управління, притаманний цьому дієслову; водночас існують виняткові моделі, які вказують на складніший механізм синтаксичної деривації.

Якщо твірне дієслово керує знахідним відмінком (biernik), то типовий віддієслівний іменник зазвичай керує родовим відмінком (dopełniacz). У такому разі відбувається суттєве перерозподілення синтаксичних функцій: підмет, що був у називному відмінку при дієслові (mianownik), трансформується в означення у родовому відмінку після деривації. Іншими словами, ролі змінюються – іменник-дератив стає головним членом речення, а колишній підмет перетворюється на означення: *Dziecko płacze → Płacz dziecka* (*Дитина плаче → Плач дитини*).

У решті випадків, коли твірне дієслово керує відмінком, відмінкове управління не змінюється після деривації, тобто структура керування залишається стабільною. Це означає, що новоутворений іменник зберігає синтаксичні зв'язки з тими самими залежними конструкціями, що й твірне дієслово [45].

Окрім змін у відмінковому керуванні, інший важливий аспект синтаксичного творення – це часткова трансформація синтаксичних ролей. Деякі віддієслівні іменники, крім функції підмета, можуть виступати в ролі доповнення або обставини, оскільки їхня семантика охоплює не тільки процес, а й результат або стан дії. Наприклад, іменник *przepływanie* (*протікання*) може бути як підметом, так і компонентом речення, позначаючи сам факт дії або її результат, залежно від контексту: ***Przepływanie*** *rzeki przez miasto wpływa na lokalny mikroklimat* / ***Протікання*** *річки через місто впливає на локальний мікроклімат* (*протікання* виступає у ролі підмета); *Naukowcy badali* ***przepływanie*** *substancji przez błony komórkowe* / *Науковці досліджували* ***протікання*** *речовин через клітинні мембрани* (*протікання* виступає у ролі додатка).

Цей синтаксичний аспект важливий також з огляду на те, як віддієслівні іменники беруть участь у процесах номіналізації в тексті. Вони дають змогу передати значення дії або процесу в іменниковій формі, зберігаючи при цьому відмінкові зв'язки, характерні для дієслів. Завдяки цьому можна проаналізувати, як дія або подія, спочатку виражена дієсловом, «виходить» за

межі дієслівної конструкції й інтегрується в номінативну систему речення, змінюючи роль підмета, доповнення або інших компонентів.

Синтаксичні парадигми творення віддієслівних іменників містять не лише закономірність збереження або зміни відмінкового управління, а й певні тенденції в розподілі синтаксичних функцій: деякі деривати стають головними членами речення (підметами), інші – переходять у роль залежних означень або додатка. Ця динаміка підкреслює, що номіналізація дії через іменники – це не просто морфологічний процес, а складна синтаксична операція, яка впливає на структуру речення.

Також варто враховувати низку обмежень і функційних умов. Віддієслівні іменники не завжди керують родовим відмінком, навіть у тих випадках, коли мотивувальне дієслово вимагає знахідного. Тип відмінкової залежності визначається не лише структурою дієслова-основи, а й властивостями конкретної номінативної одиниці, її усталеним уживанням у польській мовній практиці, стилістичними параметрами та лексико-семантичними особливостями. Саме поєднання цих чинників зумовлює вибір відмінка при дериватах даного типу. У деяких текстах (наукових, офіційних) такі деривати взагалі можуть зберігати ті самі відмінкові зв’язки, або ж їхній синтаксичний статус залишається подвійним, залежно від семантики й стилістики [45].

У цілому саме ці синтаксичні парадигми творення девербативів демонструють гнучкість польської номінативної системи: віддієслівні іменники не лише відображають дію, але й інтегруються в синтаксичні структури речень, змінюючи ролі учасників та типи граматичних зв’язків.

1.3.1. Валентнісні характеристики польських девербативів та способи їх синтаксичного відтворення в українському перекладі.

Валентність у сучасній лінгвістиці розуміється як здатність предиката утворювати певну кількість синтаксичних позицій (актантів), потрібних для реалізації його значення у реченні. В енциклопедії «Українська мова» валентність визначено як здатність слова відкривати певну кількість і якість

залежних від нього словоформ, зумовлену його семантичними і граматичними властивостями [43, с. 59].

Дієслово як базовий предикат має обов'язкові та факультативні валентності (суб'єктну, об'єктну, інструментальну, локативну тощо). Під час деривації віддієслівного іменника частина з них зберігається, але виявляється інакше: синтаксично не через керування, а через підрядне означення (родовий відмінок) або прийменниково-відмінкову конструкцію. Наприклад, *czytanie książki → читання книги*. Таким чином, у перекладі важливо враховувати, чи реалізується відповідна валентна структура українською аналогічно, чи потребує перебудови.

У польській мові більшість віддієслівних іменників, утворених за допомогою суфіксів *-nie, -anie, -enie, -cie,* успадковують валентну рамку твірного дієслова. Це означає, що девербатив зберігає той самий тип відмінкової залежності та той самий характер синтаксичних зв'язків, що й дієслово, від якого він походить. Відповідно, у польській мові широко засвідчені моделі типу *pisanie listu, kontrolowanie czegoś, rozwiązywanie problemu, dążenie celu,* де керування родовим, знахідним, орудним повністю повторює синтаксичні зв'язки вихідного дієслова.

В українській мові віддієслівні іменники з суфіксами *-ння, -ання, -ення, -ття* також можуть зберігати валентнісні характеристики дієслова (*написання листа, контролювання чогось, вирішення проблеми*). Проте спадковість керування в українській мові проявляється менш регулярно, ніж у польській. Часто девербативи переходять від прямої безприйменникової залежності до аналітичних або прийменниково-відмінкових моделей, характерних для сучасної української синтаксичної системи (*прагнення до мети*). Це спричиняє синтаксичну асиметрію, що безпосередньо впливає на переклад. У багатьох випадках перекладач змушений компенсувати втрату або зміну валентності шляхом синтаксичної перебудови речення – переходу від іменникової до дієслівної конструкції чи додавання засобу вираження відношення, який у мові оригіналу імпліцитний.

Під час перекладу віддієслівних іменників із польської на українську спостерігаються три основні типи валентних змін:

- збереження валентності – синтаксична структура повністю відповідає: *czytanie książki – читання книги*. Валентна рамка дієслова (*czytać / читати*) зберігає прямий об’єкт;

- зміщення валентності – відбувається зміна синтаксичного засобу вираження: *przy pożegnaniu, przedstawiają się – прощаючись, вони представляються*. Тут валентність виражена не іменниково, а через дієприслівникову конструкцію, що зберігає семантичне ядро, але змінює синтаксичну функцію;

- редукція або компенсація валентності – один з актантів зникає або заміщується контекстом: *pokazywanie mu rzeczy – бачить ці речі*. Іменникова конструкція із керуванням перетворюється на повне речення з відновленим суб’єктом дії. Це поєднання конкретизації суб’єкта і синтаксичної перебудови

Валентна перебудова тісно пов’язана з граматичними трансформаціями у випадках, коли польські девербативи (*pożegnanie, spanie, gryzienie, zadanie*) передано дієприкметниками й дієприслівниками (*прощаючись, переспавши, розжовуючи, покликані*), що означає зміну валентної рамки від номінативної до предикативної. Віддієслівний іменник, який має латентну валентність, у перекладі стає частиною предикатної конструкції, реалізуючи її експліцитно.

Іноді перекладач вдається до синтаксичної компресії та компенсації: польські іменникові структури перетворено на речення або прислівникові звороти. Така перебудова не лише відновлює або редукує валентності, а й адаптує синтаксичну динаміку до норми українського тексту.

Отже, валентність виступає проміжною ланкою між морфологічними і синтаксичними трансформаціями. Перекладач має узгоджувати семантичну структуру дієслівної дії з її граматичною реалізацією у двох мовах, що особливо важливо при роботі з девербативами, де межа між номінативністю та предикативністю є рухомою.

Валентність є визначальним чинником граматико-семантичної еквівалентності при перекладі девербативів, оскільки впливає на кількість і тип синтаксичних позицій у реченні. Розбіжності між польською та українською валентними моделями зумовлюють застосування граматичних трансформацій (морфологічних і синтаксичних), серед яких найпоширенішими є частиномовна заміна, транспозиція, перебудова синтаксичної структури.

Валентні зміни часто супроводжуються лексико-семантичними трансформаціями – конкретизацією, компресією, компенсацією – що дозволяє зберегти семантичний баланс оригіналу.

Фактичний матеріал підтверджує, що валентна адаптація є необхідною умовою збереження процесуальності та когнітивної точності при перекладі польських віддієслівних іменників українською.

1.4. Особливості утворення та функціонування девербативів в українській мові

В українській мові девербативи становлять одну з найпродуктивніших і найстабільніших груп віддієслівних утворень, які відіграють ключову роль у поповненні лексичного складу та формуванні абстрактної лексики. Під девербативами розуміють іменники, утворені від дієслівної основи, що позначають процес, дію, результат чи інші явища, пов’язані з вихідною дієслівною семантикою. Як зазначає З. Валюх, «віддієслівні іменники становлять особливий тип словотвірної парадигми іменника, який зберігає тісний зв’язок із дієслівною вихідною базою» [2, с. 5].

Словотвірні моделі утворення девербативів в українській мові характеризуються значною різноманітністю. Найпродуктивнішими є суфіксальні моделі, зокрема з використанням формантів *-ння, -ття, -к(а), -ок, -ість.* Такі іменники, як читання, будівництво, дослідження, перевірка, розробка, ілюструють морфологічну гнучкість української словотвірної системи, де формант виконує функцію маркера віддієслівності. За спостереженням Л. Колібаби, «суфікси іменників дії в українській мові

перебувають у складній системі семантико-функціональних відношень, що відображають розмежування значень процесу та результату» [14, с. 28].

Однією з характерних ознак українських девербативів є їх здатність поєднувати значення процесуальної та результативної дії, що призводить до виникнення полісемії. Наприклад, слово *запис* може означати як дію фіксування інформації, так і її матеріальний результат (текст, аудіофайл). Це явище спостерігається і в інших слов'янських мовах, зокрема польській, що відзначає Н. Щербій у міжмовному дослідженні: «Українські та польські девербативи демонструють подібні семантичні тенденції, проте ступінь закріпленості значення процесу чи результату часто визначається контекстом» [45, с. 80].

З погляду морфологічної деривації, утворення девербативів в українській мові відбувається переважно від дієслів недоконаного виду, що пов'язано з узагальненою, тривалою або регулярною семантикою процесу. Водночас значна кількість віддієслівних іменників твориться і від дієслів доконаного виду, особливо коли йдеться про результативний відтінок значення (завершення, відкриття, знищення). Цей аспект підкреслює Л. Петрович, зазначаючи, що вибір виду дієслова як основи для словотворення зумовлює спрямованість семантики похідного іменника та його комунікативну функцію [29].

Особливу роль у функціонуванні девербативів відіграє їхня здатність переходити в розряд термінологічної лексики. В українській науковій мові девербативи часто стають ключовими елементами терміносистеми, позначаючи специфічні процеси, явища або методи: сканування, форматування, депонування, моделювання. Софія Левіна підкреслює, що «віддієслівні іменники іншомовного походження активно інтегруються в українську терміносистему, зазнаючи словотвірної адаптації за зразками питомих формантів» [22, с. 14].

Семантико-синтаксичний потенціал девербативів виявляється у здатності виступати головними членами словосполучень і речень. Вони можуть мати як атрибутивне, так і об’єктне поширення: швидке виконання завдання, підписання угоди сторонами. Таке функціональне навантаження пояснює їхню високу частотність у діловому та офіційно-науковому стилях.

З історико-етимологічного погляду, українські девербативи мають глибоке слов’янське коріння. Багато з них успадковані зі спільнослов’янської мови (писання, ходіння, битва), тоді як інші є результатом пізнішого словотворення, зокрема під впливом польської та російської мов. Як зауважує А. Нагурко щодо польської системи, «процес словотворення від дієслів є універсальною характеристикою слов’янських мов, але кожна з них формує власні пріоритети у виборі словотвірних моделей» [62, s. 215]. Це положення можна повністю віднести і до української мови.

Девербативи також демонструють активну участь у процесах синтаксичної номіналізації, коли дія, позначена дієсловом, переводиться в площину іменникової конструкції. Така трансформація дозволяє підвищити абстрактність вислову, уникнути надмірної дієслівності та надати тексту ознак офіційності або науковості. Як підкреслює Ю. Шепель, «переклад віддієслівних іменників вимагає особливої уваги, оскільки їх функціональне призначення в тексті часто відрізняється від прямої дієслівної форми» [44, с. 205].

Важливою особливістю є участь девербативів у творенні складних слів та стійких словосполучень, що забезпечує розвиток нових семантичних відтінків. Наприклад, поєднання з іншими іменниками (план-графік виконання, акт приймання-передачі) створює стійкі конструкції, що функціонують як цілісні одиниці мови.

Отже, девербативи в українській мові є не лише засобом лексичного збагачення, але й важливим чинником граматичної організації мовлення. Їхня морфологічна різноманітність, семантична гнучкість та здатність до стилістичної адаптації визначають їх як універсальний інструмент номінації, який об’єднує процесуальність і предметність у межах однієї частини мови.

РОЗДІЛ 2. ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ДЕВЕРБАТИВІВ

2.1. Типологія перекладацьких трансформацій

Концепція перекладацьких трансформацій почала активно формуватися у другій половині XX століття, коли дослідники зосередили увагу на системному описі процесів, що забезпечують відповідність між оригіналом і перекладом. Питання природи та класифікації перекладацьких трансформацій посідають важливе місце у працях вітчизняних учених, серед яких Р. Зорівчак [10], В. Карабан [12], В. Коптілов [16], І. Корунець [17], А. Мамрак [24], А. Сітко [34] та інші.

На думку І. Корунця, перекладацькі трансформації становлять одне з основоположних понять сучасного перекладознавства, адже описують сам механізм процесу перекладу – «міжмовні перетворення, перебудування елементів вихідного тексту, операції перевираження змісту чи перефразування для досягнення перекладацького еквівалента» [17]. У цьому контексті варто уточнити, що терміни «еквівалентний переклад» і «адекватний переклад» є багатозначними в українській теорії перекладу. Отже, у наведеному визначенні І. Корунця йдеться передусім про адекватний переклад, який забезпечує змістову й функціональну відповідність між вихідним та цільовим текстами.

Подібного погляду дотримується В. Коптілов, який наголошує, що «перекладацькі трансформації – це численні та якісно різноманітні перетворення, які здійснюються задля досягнення перекладацької еквівалентності (адекватності) перекладу всупереч розбіжностям у формальних та семантичних системах двох мов» [16, с. 9]. Це визначення розширює межі поняття трансформації, акцентуючи не лише на формальних перетвореннях, а й на необхідності врахування семантичних і прагматичних чинників у процесі перекладу.

Цінним для розуміння сутності перекладацьких трансформацій є також підхід польського мовознавця Романа Левіцкі, який трактує їх як «будь-які перетворення оригінального тексту в процесі перекладу з метою досягнення еквівалентності та адекватності перекладу». Водночас дослідник застерігає, що до перекладацьких трансформацій не можна відносити інтерпретаційні дії перекладача, а також помилки чи недосконалості перекладу, оскільки вони не мають системного характеру і не є наслідком свідомого перекладацького рішення [59, s. 45–52].

Отже, аналіз наведених підходів дає підстави стверджувати, що науковці здебільшого погоджуються з потребою застосування перекладацьких трансформацій як засобу подолання структурних і семантичних розбіжностей між мовами. Однак єдності в інтерпретації самого поняття «перекладацька трансформація» не досягнуто. Через це не існує універсальної класифікації трансформацій – дослідники по-різному визначають межі цього явища, критерії його розмежування з іншими перекладацькими прийомами та самі переліки трансформаційних типів.

Концепцію перекладацьких трансформацій ґрунтовно розробив Юджин Найда – автор теорії формальної та динамічної еквівалентності, яку він докладно описав у праці «Toward a Science of Translating» («Про науку перекладати»). У ній дослідник виокремлює три основні типи перекладацьких модифікацій – додавання, опущення та зміни – як засоби досягнення змістової та функціональної відповідності між текстом оригіналу і перекладом [63].

Розглядаючи явище додавання, Ю. Найда наводить низку ситуацій, коли цей прийом є виправданим. До них належать:

– заповнення еліптичних конструкцій, пропущених у вихідному тексті;

– уточнення, викликане неоднозначністю оригіналу або прагненням уникнути хибних асоціацій;

– доповнення, зумовлене зміною граматичної структури речення;

– експліцитне передавання імпліцитного змісту;

– перетворення риторичних запитань на стверджувальні висловлення;

– використання класифікаторів, наприклад: переклад англійського *in Bochum* як *у місті Бохум*, що забезпечує необхідну контекстуалізацію;

– повтор частини попереднього висловлювання з метою встановлення зв'язку між членами речення;

– застосування лексичних дублетів для підвищення стилістичної виразності [63, p. 227–230].

Що стосується опущень, то вони, за Ю. Найдою, стосуються таких елементів вихідного тексту, як повтори, надмірні згадування референта (заміна іменника займенником), сполучники, специфічні граматичні категорії, що не мають відповідників або є неприродними для мови перекладу, а також формули ввічливості чи звертання, які не відповідають нормам цільової мови. Таким чином, опущення виступає засобом економії мовних засобів і пристосування тексту до комунікативних норм мови перекладу.

Третя група трансформацій – зміни – охоплює, за Ю. Найдою, заміни звуків, граматичних категорій, частин мови, порядку елементів, типу синтаксичного зв'язку між реченнями, окремих слів та фразеологічних одиниць. Такі зміни забезпечують природність звучання тексту перекладу та збереження прагматичного ефекту оригіналу.

Подальший розвиток теоретичного опису перекладацьких трансформацій представлений у працях українських дослідниць Т. Кияк, А. Науменко та О. Огуй, які запропонували рівневу класифікацію перекладацьких трансформацій, розподіливши їх на фонетичні, морфологічні, лексичні, синтаксичні та текстові [13].

На фонетичному рівні дослідниці виокремлюють фонетично-імітаційні трансформації, які поділяються на звукоімітаційні та звукосимволічні. Перші спрямовані на відтворення звуків реальних явищ засобами мови перекладу (наприклад, англ. *buzz* – укр. *дзижчати*), другі – на виклик певних емоційних або сенсорних асоціацій через добір звукових поєднань.

Морфологічний рівень охоплює так звані морфолого-категорійні трансформації, що полягають у зміні словотвірних афіксів або морфологічних категорій під час перекладу. До цього типу належать:

– переставляння, тобто зміна порядку слів у словосполученні;

– заміна, коли перекладач змінює граматичну категорію слова (наприклад, дієслово в іменник чи прикметник у прислівник);

– запровадження або вилучення – додавання чи усунення певних морфем або слів задля відповідності граматичним нормам мови перекладу;

– комплексна морфологічна трансформація, коли застосовується кілька морфологічних прийомів одночасно.

Залежно від характеру перетворень, Т. Павлінчук виокремлює різноманітні види трансформацій: лексико-граматичні (зокрема, це компенсація, антонімічний переклад і описовий переклад); граматичні (зокрема, це членування речення, граматичні заміни (зокрема, це заміни частин мови, форм слова, членів речення), дослівний переклад); лексичні (зокрема, це генералізація, транслітерація, конкретизація, перекладацьке транскрибування, модуляція, калькування) й інші [28, с. 45].

У сучасному українському перекладознавстві значний внесок у систематизацію трансформацій зробила Л. Станіславова, яка розробила класифікацію, що ґрунтується на несуперечливих критеріях [36, с. 36–42]. Вона виділяє ***лексичні, лексико-семантичні та граматичні трансформації.***

До лексичних належать: транскрибування, транслітерування, адаптивна транскрипція, адаптивна транслітерація та калькування.

До лексико-семантичних – генералізація, конкретизація, диференціація, модуляція, цілісне перетворення, антонімічний переклад, компенсація втрат, експлікація.

До граматичних – морфологічні та синтаксичні заміни [37].

Л. Станіславова також пропонує поділ трансформацій на мовні та мовленнєві. Мовні трансформації зумовлені системними невідповідностями між мовами (відсутність еквівалентних форм, розбіжності у вживанні

конструкцій тощо). Мовленнєві трансформації мають контекстуальну природу, оскільки стилістичні відтінки та семантичні нюанси реалізуються лише в певних контекстах. Завдання перекладача полягає у правильному виведенні значення слова з контексту та виборі оптимального варіанта перекладу.

Отже, і в системі Ю. Найди, і в сучасних українських класифікаціях простежується спільна методологічна основа: перекладацькі трансформації розглядаються не як порушення структури оригіналу, а як необхідні операції з адаптації мовних одиниць до нової граматичної, стилістичної та комунікативної системи. Вони є інструментом досягнення не лише формальної еквівалентності, а й функціональної адекватності, яка забезпечує адекватне сприйняття перекладу реципієнтом.

Перекладацькі трансформації становлять одне з ключових понять сучасного перекладознавства, адже саме завдяки їм досягається адекватність перекладу художнього тексту. У науковій літературі відсутня єдина універсальна класифікація трансформацій – дослідники пропонують різні підходи, критерії та системи поділу. Для цього дослідження доцільно спиратися на класифікацію Л. Л. Станіславової, оскільки вона забезпечує комплексне охоплення лексичних, лексико-семантичних і граматичних перетворень, що особливо важливо при аналізі перекладів художніх текстів.

2.1.1. Лексичні трансформації.

На ***лексичному*** рівні перекладу вчені описують лексико-семантичні трансформації, які охоплюють різноманітні перекладацькі прийоми – конкретизацію, генералізацію, антонімічний переклад, опущення або додавання лексичних одиниць тощо. Такі трансформації зумовлені як полісемічністю мовних одиниць, так і різницею у способах членування дійсності засобами мови-джерела і мови перекладу.

Лексико-семантичні трансформації є одним із видів перетворень, до яких вдається перекладач, прагнучи відтворити естетичну цінність оригіналу

художнього тексту без відчутних втрат, зберегти при цьому достовірність і повноту сюжету, стилістичні характеристики оригінального тексту. Сутність лексико-семантичних трансформацій полягає в заміні окремих лексичних одиниць (слів і стійких словосполучень) лексичними одиницями, які не є їхніми словниковими еквівалентами. Лексико-семантичні трансформації застосовуються тоді, коли словникові відповідники того чи іншого слова мови оригіналу не можуть бути використані в перекладі із причин невідповідності з погляду значення та контексту [23]. Однією з причин, що зумовлює застосування лексико-семантичної трансформації, є те, що різні мови можуть виділяти різні ознаки для називання того самого явища. Ще одна причина – різниця у змістовому обсязі, у семантичній структурі слів. Третя причина – наявність у слова, вжитого в певному контексті, контекстуального значення. Четверта причина – наявність у співвідносних слів у двох мовах відмінностей у сполучуваності. При чому, чим ширший семантичний обсяг слова, тим ширша його сполучуваність [23, с. 96].

Існують різні класифікації лексико-семантичних трансформацій. Зупинимося на двох, що належать українським лінгвістам. Згідно з класифікацією з Л. Станіславової, до таких трансформацій належать генералізація, конкретизація, диференціація, цілісне перетворення, антонімічний переклад, компенсація втрат, експлікація. Проте найбільш ємною, на наш погляд, є загальна класифікація ***лексичних*** трансформацій, яку подають Л. Науменко та А. Гордєєва. Дослідниці виділяють дванадцять видів таких перетворень, серед них:

1. Вибір варіативного відповідника – застосовується під час перекладу багатозначних слів, коли контекст визначає конкретний варіант синонімічного ряду. Такий вид називають ще диференціацією. Диференціація – перекладацька трансформація, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником. Для вибору такого відповідника перекладач має враховувати контекстуального значення слова, яке перекладається, мовленнєві норми і традиції мови перекладу.

2. Контекстуальна заміна (цілісне перетворення) – подібна до попередньої, однак базується не на словникових даних, а на контекстуальному значенні лексеми. Досить часто при цілісному перетворенні трансформації підлягає не окреме слово, а цілий смисловий комплекс – словосполучення або ж речення. Найчастіше цілісне перетворення використовують в таких випадках: заміна образу у метафорі (реметафоризація), у фразеологізмі (рефразеологізація); заміна метафори неметафорою (деметафоризація), фразеологізму нефразеологізмом (дефразеологізація); заміна неметафори метафорою (метафоризація), нефразеологізму фразеологізмом (фразеологізація).

3. Калькування (буквальний переклад) – передача значення іншомовного слова з відтворенням його структурної моделі.

4. Описовий переклад – використовується за відсутності прямого відповідника; одиницю перекладу передають словосполученням або реченням, що пояснює її зміст.

5. Транскодування – перетворення звукової або графічної форми слова, яке поділяється на транслітерацію, змішане транскодування та адаптивне транскодування.

6. Антонімічний переклад – заміна слова на протилежне за значенням; виділяють три його різновиди: негативацію, позитивацію та анулювання подвійного заперечення. Антонімічна заміна – це комплексна лексико-граматична трансформація, що ґрунтується на протиставленні понять (або заперечення поняття у тексті оригіналу прирівнюється до ствердження протилежного поняття у тексті перекладу, чи ж навпаки). Зазвичай використання протилежного поняття при антонімічному перекладі супроводжується заміною заперечувальної конструкції стверджувальною і навпаки.

7. Вилучення слів (компресія) – усунення надлишкових або другорядних слів, що не впливають на зміст тексту.

8. Додавання слів (декомпресія) – введення додаткових елементів для пояснення чи уточнення значення одиниці перекладу.

9. Переставляння слів (пермутація) – зміна порядку розташування лексем у структурі речення.

10. Транспозиція – заміна частини мови, наприклад, іменника на дієслово або прикметник на прислівник.

11. Конкретизація значень – уточнення лексеми із широким значенням шляхом вибору більш конкретного слова. Конкретизація – це заміна слова ширшої семантики словом вужчої семантики. Застосування конкретизації при перекладі може бути зумовлене розбіжностями у семантичній системі мови оригіналу і мови перекладу, коли у мові перекладу відсутня лексична одиниця із широкою семантикою. Ще однією причиною застосування конкретизації можуть бути розходження у лексичній сполучуваності слів в обох мовах, тобто наявність слова із широкою семантикою у мові перекладу ще не є гарантією можливості його вживання у всіх контекстах.

12. Генералізація значень – зворотний процес: заміна вузькозначного слова на більш узагальнене. Генералізація являє собою заміну у перекладі видового, часткового поняття загальним, родовим. Використання цієї трансформації зумовлене низкою причин: прагненням перекладача зробити текст зрозумілішим, використати більш близькі для реципієнтів перекладу поняття; необхідністю культурної адаптації, адже певні назви можуть бути невідомими для реципієнтів перекладу; прагненням зберегти чіткість викладу у тексті перекладу [26].

Фразеологічний рівень перекладу передбачає цілісно-ситуативні трансформації, тобто відтворення фразеологічних одиниць шляхом заміни або перетворення сталих виразів відповідно до культурних і лексичних норм цільової мови.

У системі перекладацьких трансформацій, запропонованій І. Карабаном, поділ здійснюється на лексичні та граматичні [12]. До лексичних трансформацій дослідник відносить конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, а також словниковий відповідник, транскодування,

контекстуальну заміну, смисловий розвиток, антонімічний переклад та варіативний відповідник.

2.1.2. Граматичні трансформації.

Попри значну кількість праць із перекладознавства, питання граматичної організації художнього тексту й досі досліджені недостатньо ґрунтовно. Як зауважує Р. Зорівчак, у багатьох студіях граматичним аспектам приділяють лише побіжну увагу, надаючи перевагу лексичним чи стилістичним аналізам [10, с. 151]. Така недооцінка граматики нерідко призводить до помилкових рішень під час перекладу: ігнорування граматичних норм рідної мови перекладача або буквальне відтворення чужомовних конструкцій спричинює порушення природності мовлення та викривлення змісту.

Український дослідник В. Карабан наголошує, що однією з ключових умов адекватного перекладу є вміння перекладача здійснювати точний граматичний аналіз вихідного тексту. Йдеться насамперед про здатність визначати синтаксичну будову речення, виявляти потенційні граматичні труднощі та будувати висловлення в перекладі відповідно до нормативних вимог мови-реципієнта та жанрових особливостей тексту, не порушуючи змістових і логічних відношень між реченнями [12, с. 11].

Граматична структура, що охоплює як морфологічні, так і синтаксичні характеристики, відображає найглибші та найстійкіші зв’язки всередині мовної системи й найповніше окреслює її специфіку. Тому нехтування граматичними особливостями оригіналу неминуче призводить до зміщення смислових акцентів, зміни стилістичного тону та часткової або повної втрати авторського стилю [18, с. 9].

У перекладознавстві граматичні трансформації традиційно поділяють на морфологічні та синтаксичні. До морфологічних належать зміни, пов’язані зі словом як граматичною одиницею (зокрема, частиномовні та категорійні заміни). Синтаксичні трансформації стосуються перебудови речення:

трансформації синтаксичних конструкцій, модифікації синтаксичної структури, перестановки компонентів, а також додавання або вилучення окремих елементів.

Серед ***граматичних*** трансформацій, за І. Карабаном, виокремлюються такі:

• Пермутація (переставляння) – зміна порядку слів у реченні або словосполученні;

• Субституція (заміна) – трансформація словоформи, частини мови або члена речення, коли вони набувають інших граматичних ознак;

• Додавання – збільшення кількості лексем у тексті перекладу;

• Вилучення – зменшення кількості лексем порівняно з оригіналом.

На думку дослідника, переклад часто вимагає комплексних трансформацій, які поєднують кілька прийомів одночасно. Між різними типами трансформацій немає жорстких меж, оскільки один і той самий прийом може бути віднесений до різних груп залежно від контексту.

Синтаксичні трансформації стосуються перебудови синтаксичної структури речення з урахуванням норм мови перекладу, що дозволяє зберегти смислову точність і природність тексту. Текстовий рівень охоплює текстово-стилістичні трансформації, пов’язані з передачею культурних конотацій, образної системи, ритміки, інтонаційної динаміки й стилістичних особливостей оригіналу [13].

До синтаксичних трансформацій, пов’язаних із перебудовою структурної організації речення, належать різноманітні зміни в конфігурації його головних членів, поєднання двох або кількох речень в одне, а також розчленування складної конструкції на кілька простих. До цього ж типу модифікацій відносять перехід від простого речення до складного й навпаки; заміну головної частини підрядною і відповідно підрядного компонента головним; трансформацію підрядного зв’язку в сурядний та зворотний процес; а також заміну сполучникових зв’язків безсполучниковими і навпаки. Подібні

зміни зумовлюються, як правило, прагненням перекладача точніше передати змістові акценти, логічні відношення та інформаційну структуру висловлення.

2.1.3. Основні перекладацькі стратегії в теорії перекладу лексичних одиниць з польської мови на українську.

Переклад лексичних одиниць є одним із центральних завдань перекладацької діяльності, оскільки саме ***лексичний*** рівень безпосередньо передає змістове наповнення тексту. Віддієслівні іменники, які становлять окрему й досить специфічну групу, особливо чутливі до вибору перекладацької стратегії через свою подвійність – формальну належність до іменників та семантичну пов'язаність із дієсловами.

У науковій літературі поняття «перекладацька стратегія» тлумачиться як системний підхід до прийняття рішень у процесі перекладу, що зумовлений як мовними, так і прагматичними чинниками [73; 50]. Як зазначає О. О. Селіванова, перекладацька стратегія передбачає свідомий вибір перекладачем комплексу прийомів, спрямованих на досягнення адекватності перекладу у конкретних умовах комунікації [33, с. 487].

У контексті перекладу віддієслівних іменників з польської мови на українську актуальними є стратегії, пов'язані з міжмовними відповідниками лексичних одиниць, граматичною перебудовою та збереженням або трансформацією аспектуального значення.

1. Передача через повний еквівалент. Найпростіша і водночас найнадійніша стратегія полягає у використанні прямого лексичного відповідника. Наприклад, польське *czytanie* може бути перекладене українським *читання*, що зберігає й морфемну структуру, і семантичне значення. Цю стратегію М. Банько відносить до випадків «передбачуваного перекладу», коли морфологічні та семантичні моделі двох мов є близькими [48, s. 156].

2. Морфологічна адаптація. Іноді повний формальний збіг неможливий через відмінності в словотвірних моделях. У таких випадках перекладач

застосовує адаптацію – добирає формально різний, але семантично близький варіант. Наприклад, польське *przygotowanie* може бути передане українським *приготування* або *підготовка* залежно від контексту. Як зазначає Л. Колібаба, у таких випадках «збереження семантичного ядра є пріоритетом над формальною ідентичністю» [14, с. 29].

3. Конверсія частини мови. У разі, коли віддієслівний іменник у мові-джерелі звучить неприродно у дослівному перекладі, перекладач може застосувати перетворення на іншу частину мови, наприклад, *rozmowa była trudna z powodu jego ciągłego pytania* може бути передане як *розмова була складною, бо він постійно питав*, де іменник *pytanie* замінено дієсловом. Цю стратегію називають граматичною трансформацією, що забезпечує природність цільового тексту [5, с. 36].

4. Лексико-семантична заміна. Коли прямий переклад створює двозначність або стилістичну невідповідність, доцільно використати інший іменник або навіть описову конструкцію, наприклад, польське *zwiedzanie* у деяких контекстах може бути передане як *екскурсія, огляд* чи *подорожування*. За Н. Щербій [45], така заміна зумовлюється як жанровими, так і культурними факторами.

5. Описовий переклад (експлікація). Ця стратегія використовується, коли у мові перекладу немає однослівного відповідника. Наприклад, *przebudzenie* у певних метафоричних контекстах може бути передано як *момент, коли людина прокидається духовно*. За С. Левіною [22], експлікація є виправданою тоді, коли семантика слова у мові-джерелі є надто багатошаровою, щоб бути переданою однією лексемою.

6. Калькування. Калька передбачає дослівне відтворення морфемної структури слова іншою мовою. У випадку віддієслівних іменників, які утворені прозоро (*przewidywanie – передбачення*), ця стратегія часто забезпечує і точність, і природність. Проте, як зауважує Г. Ядацька [54],

калька може виявитися штучною, якщо словотвірний елемент не є продуктивним у мові перекладу.

7. Адаптація з урахуванням стилістичного регістру. Вибір форми перекладу віддієслівного іменника може залежати від стилю тексту. Наприклад, у художньому перекладі *milczenie* може бути передане як *мовчання*, тоді як у науковому – як *відсутність мовлення*. Як зазначає А. Нагурко [62], збереження стилістичної відповідності є не менш важливим, ніж точність лексичного значення.

8. Взаємодія стратегій. На практиці перекладач рідко застосовує одну стратегію ізольовано. Найчастіше вони комбінуються: наприклад, калькування може поєднуватися з морфологічною адаптацією, а конверсія – з експлікацією. Це відповідає концепції «динамічної еквівалентності» Ю. Найди [63], яка наголошує на необхідності досягнення у перекладі того ж комунікативного ефекту, що і в оригіналі.

Вибір перекладацької стратегії при передачі віддієслівних іменників з польської на українську мову залежить від низки чинників: семантичної прозорості лексеми, продуктивності словотвірної моделі у мові перекладу, стилістичного регістру та жанрової належності тексту. Ефективний переклад передбачає гнучке використання кількох стратегій одночасно, що дає змогу зберегти як зміст, так і комунікативний ефект. Теоретичне осмислення цих стратегій створює підґрунтя для подальшого аналізу їх реалізації у конкретних перекладах, зокрема у творах Ольги Токарчук.

2.2. Особливості перекладу польських девербативів українською мовою

Переклад польських девербативів українською мовою супроводжується набором специфічних труднощів, що випливають із різниці у словотвірних моделях, видоаспектних співвідношень, синтаксичної валентності похідних і стилістичних функцій цих одиниць.

1. Продуктивність і форманти: однакові функції – різні формальні інструменти. У польській мові девербативи найчастіше формуються за

допомогою суфіксів *-nie, -anie, -enie, -cie* (*pisanie, mówienie, zajęcie*), які у багатьох випадках мають безпосередній відповідник в українських суфіксах *-ння, -ення, -ання, -тт(я)* (*писання, мовлення, заняття*). Це дозволяє застосовувати прямі відповідники у значній частині випадків; проте продуктивність суфіксів і правомірність конкретних форм у мові-перекладі залежить від норм і стилістичних уподобань польської мови. Тому вибір між буквальним відповідником і морфологічною адаптацією має бути контекстно зумовлений [44].

2. Аспект і вид: нерівнозначність передавання видового значення. Українська мова зазвичай чіткіше розрізняє процесуальне й результативне значення віддієслівних іменників, ніж польська. Якщо в польській мові один девербатив може охоплювати обидва значення, то в українській нерідко існують дві окремі форми: зі значенням процесу (*закривання*) і зі значенням результату (*закриття*). Тому під час перекладу перекладачеві часто доводиться робити вибір: передати дію як процес чи як результат. У деяких випадках польський девербатив не має прямого однослівного відповідника, і тоді потрібна або інша словотвірна модель, або пояснювальна конструкція. Таким чином, правильне відтворення польських девербативів вимагає врахування виду твірного дієслова та семантичного наміру автора – наголос на дії чи на її завершеному результаті [8].

3. Валентність та синтаксична аргументація девербативів. Девербативи нерідко зберігають валентні (аргументні) властивості дієслова – тобто можуть керувати родовим або знахідним відмінком, мати внутрішні аргументи тощо. В українській мові це іноді породжує синтаксичну неоднозначність: чи залишити структуру як іменникову (*читання книжки*), чи краще перетворити на дієслівну конструкцію, щоб відтворити природність і керування (*читати книжку*)? Вирішення залежить від контексту, стилю й очікуваного синтаксичного візерунка в українському тексті. Дослідження свідчать, що пошук оптимальної синтаксичної конструкції при перекладі девербативів – питання, що вирішується через комбінування трансформацій [44].

4. Семантична полісемія і фактор контексту. Багато девербативів полісемічні: одна й та сама форма може позначати процес, результат, знаряддя або місце. Польський девербатив у контексті може вимагати в українській або конкретизації (підбір точнішого слова), або експлікації (описовий переклад), або генералізації – залежно від того, яка семантична опція належить до комунікативної мети. Тому контекст визначає вибір варіанта перекладу й інструмент трансформації [44].

5. Стилістика і регістрові відмінності. Девербативи в польській мові можуть виконувати різні стилістичні функції – від нейтральної термінологічної до художньо-образної. Перекладач має оцінити регістр та відповідно застосувати або нормативні словотвірні засоби української (у науковому чи офіційному стилі), або більш вільні, поетичні або описові конструкції в художньому тексті. Інакше виникне ризик стилістичної дисгармонії [28].

6. Типові перекладацькі прийоми при роботі з польськими девербативами. Найпоширеніші способи передачі:

Прямий відповідник (суфіксальний переклад): *czytanie → читання; pisanie → писання*. *Це перший варіант, коли морфологічні моделі сумісні.* Наприклад: *Ludzkie **myślenie** jest nierozerwalnie związane z **połykaniem** czasu* [71, s. 82] – *Людське **мислення** нерозривно пов'язане з **поглинанням** часу* [41, с. 143]; *Potrzebował teraz czasu na **myślenie**, **wspominanie** Ruty, na **czytanie**, na naukę niemieckiego, na **pisanie** listów, **kolekcjonowanie** znaczków, na **wpatrywanie** się w swój lufcik i powolne, leniwe **przeczuwanie** porządku wszechświata* [71, s. 76] – *Тепер він потребував часу для **думання, спогадів** про Руту, часу для **читання**, для вивчення німецької, для **писання** листів, **колекціонування** марок, для **вдивляння** в кватирку свого голубника й повільного, лінивого **передчування** порядку всесвіту* [41, с. 131].

Морфологічна адаптація (інший суфікс або лексична форма): *budowanie → будівництво або будування* (вибір залежить від стилю і норм). Наприклад: *Pewnie wymknął się szybko na **poszukiwanie** ciał kobiecych czy*

męskich… [72, s. 17] – *Напевно, він швидко вибіг на* ***пошуки*** *тіл жіночих чи чоловічих…* [42, с.103]; *Jakby* ***budowanie*** *domów było przeciwko całej naturze nieba i ziemi, jakby* ***wznoszenie*** *ścian,* ***układanie*** *kamieni jedne na drugich szło pod prąd czasu* [71, s. 93] – *Немовби* ***зведення*** *будинків суперечило всій натурі землі та неба, неначе* ***ріст*** *стін,* ***складання*** *каміння одне на одне йшло впоперек течії часу* [41, с. 160].

Конверсія у дієслівну конструкцію: коли іменникова форма звучить у перекладі неприродно, її передають дієсловом із відповідним доповненням – наприклад, замість *pytanie* у місці, де природніше дієслово, – *він питав*. Це зберігає природність синтаксису. Наприклад: *Panoptikum i wunderkamera, jak się dowiedziałam z przewodnika po muzeum, to stateczna para, która poprzedzała* ***istnienie*** *muzeów* [69, sp. 41] – *Паноптикум і вундеркамера – це, як я вичитала в музейному путівнику, статечна пара,* ***від якої походять*** *сучасні музеї* [39, с. 23]; *...jedyne, co farmerzy robią w tej sprawie, to załatwiają wielkie samochody do* ***wywożenia*** *zamarzniętych jagniąt…* [69, s. 72] – *...єдине, на що спроможні фермери,* ***це вивозити*** *замерзлих ягнят вантажівками…* [39, с. 44].

Описовий переклад / експлікація: коли відсутній адекватний одиночний відповідник: польське *przeświatlanie → укр. «освітлення крізь» / «просякнуте світлом»*. Такий прийом уживаний у художніх перекладах для збереження образності.. Наприклад: *Napęczniałe* ***rodzeniem*** *ciało przejęło całą władzę* [71, s. 7] – ***Набубнявіле тіло*** *перейняло над нею всю владу* [41, с. 10]; *Tak okazuje nam* ***przywiązanie****, obdarza nas przyjaźnią i miłością* [69, s. 78] – *Так він* ***дбає про нас****, такою є його любов* [39, с. 45].

Калькування віддієслівних іменників або творення неологізмів на основі польських девербативів може бути виправданим у випадках, коли перекладач прагне відтворити авторську інноваційність, стилістичну маркованість чи специфічний естетичний ефект оригіналу. Проте така стратегія пов’язана з ризиком внесення в український текст лексем, що виходять за межі усталених норм або порушують природність мовлення.

Тому вона використовується виважено, здебільшого у художніх перекладах, та потребує уважного зіставлення зі словотвірними моделями української мови. Наприклад: *Ludzie monstrosi czy są capaces <Sposobni> do* ***zbawienia****?* [69, s. 82] – *Чи такові чюдне люде здольні до* ***збавеня****?* [39, с. 48].

2.3. Особливості перекладу текстів художнього дискурсу

Художній текст належить до найбільш складних для перекладу типів дискурсу, оскільки поєднує змістову, образну, емоційно-експресивну та культурну інформацію. Передача художніх засобів є особливо делікатною сферою, адже будь-яке порушення образної структури може змінити інтерпретацію твору й вплинути на сприйняття авторського стилю. Як підкреслюють дослідники, повноцінне відтворення художнього образу далеко не завжди є можливим, оскільки образні системи різних мов часто не збігаються [1, с. 21]. З огляду на це в перекладознавстві сформовано принцип, відомий як «закон збереження метафори»: образ за можливості має бути збережений, оскільки його нівелювання може порушити авторський задум [6, с. 127].

У зв’язку з тим, що форма і зміст художнього твору перебувають у нерозривній діалектичній єдності, найважливішим завданням художнього перекладу є збереження цієї єдності [17, с. 5]. Серед стратегій, що дозволяють передати образність оригіналу можна зазначити: добір образного відповідника, створення дослівного еквівалента, застосування описового перекладу, заміна метафори на культурно релевантний образ, компенсація, експресивно-прагматичне уточнення та нейтралізація тропу.

В. Карабан класифікує способи передачі художніх образів дещо по-іншому, виокремлюючи повний переклад, додавання чи вилучення елементів, лексичну заміну, структурну перебудову, застосування усталених відповідників та паралельних найменувань [12, с. 142].

О. Кондратьєва доповнює цей перелік ще кількома прийомами: трансформацією одного художнього засобу в інший при збереженні образної мотивації, вилученням непрямого значення задля відтворення ядра образу,

згорненням тропу до його змістового пояснення, морфологічними та синтаксичними замінами [15, с. 96].

Художні тексти часто функціонують у двох планах – реалістичному та вигаданому. Реальний план насичений культурально маркованими елементами, що відображають специфіку польського середовища, тоді як вигаданий план представлений квазіреаліями – одиницями, створеними автором для побудови художнього світу. Переклад таких елементів потребує особливої уваги, оскільки вони не мають усталених еквівалентів у мові перекладу та можуть бути пов’язані з авторським міфотворенням.

Р. Зорівчак запропонувала типологію способів трансляційного перейменування реалій і квазіреалій, серед яких: гіперонімічна заміна, описовий перифраз, калька чи напівкалька, комбінована реномінація, транскрипція і транслітерація, міжмовна транспозиція на конотативному рівні, субституція, ситуативний відповідник та інтерпретація значення [10, с. 46].

Окремі стратегії застосовуються й для інтертекстуальних елементів. А. Прокопенко та Р. Мозуль подають такі основні способи їх передачі: транскрибування, калькування та еквівалентний переклад [31].

Отже, переклад художнього дискурсу ґрунтується на широкому арсеналі трансформацій, що враховують образну систему мови-оригіналу, норми мови перекладу, а також жанрово-стилістичні характеристики твору. Ефективне відтворення художнього образу залежить від здатності перекладача зберегти смислову, експресивну та естетичну структуру оригіналу, застосовуючи відповідні перекладацькі стратегії.

РОЗДІЛ 3. СВОЄРІДНІСТЬ ВІДТВОРЕННЯ ВІДДІЄСЛІВНИХ ІМЕННИКІВ В УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ ТВОРІВ ОЛЬГИ ТОКАРЧУК

3.1. Стильова характеристика прози Ольги Токарчук

У сучасному українському літературознавстві спостерігається зростання інтересу до творчості Ольги Токарчук, що зумовлено не лише високою художньою цінністю її творчого доробку, а й актуальністю порушених у ньому філософських, етичних і культурологічних питань. У вітчизняному науковому дискурсі творчість письменниці досліджували Т. Дзядевич та А. Ящук [9], О. Калинюшко [11], Л. Лавринович [21], Г. Матусяк [25], О. Сливинський [35], О. Яручик [47] та ін. У польському літературознавстві до аналізу творчості О. Токарчук зверталися К. Циманов-Сосін [51], О. Флішевська [53], Р. Куркієвич [57], А. Лерента [58], Е. Поремба [65]. Такий широкий спектр досліджень свідчить про міжкультурну значущість творчості письменниці, чия проза – явище не лише польської, а й європейської літератури.

Формування літературного стилю О. Токарчук припадає на 1990-ті роки XX століття – період глибоких суспільно-політичних трансформацій у Центрально-Східній Європі, зокрема розпаду соціалістичної ідеології та переосмислення ролі особистості у новій соціокультурній парадигмі. Як зазначає О. Калинюшко, цього часу сформувалося покоління «молодої польської прози», до якого належить і Токарчук [11]. Молоді письменники цього напряму шукали власну ідентичність у світі, що втратив колишні ідеологічні орієнтири, зверталися до філософії екзистенціалізму, осмислювали досвід духовного та культурного зламу.

Основними рисами «молодої польської прози» дослідники називають антиурбаністичну тематику, нове бачення простору, тему еміграції, демократизацію жанрової системи, автобіографічність, психологізм, відчуття фрагментарності світу, посилення внутрішньої рефлексії та інтерес до психоаналітичних технік [47]. Багато з цих рис органічно виявляються й у

творчості О. Токарчук, зокрема тяжіння до міфопоетики, архетипної символіки, філософських роздумів про природу часу, людське буття та духовність.

О. Калинюшко у статті «Амбівалентний герой» наголошує, що творчість письменниці «надто гетерогенна», адже її «письменницький талант виявляється у різних ракурсах, залежно від художньої мети конкретного твору» [11, с. 86]. Водночас дослідниці О. Яручик та В. Яручик у спільній праці зазначають, що ідеї, мотиви, образи, тип оповіді й особливості зображення героїв дають підстави зарахувати О. Токарчук до представників постмодернізму [47, с. 533]. Для її поетики характерні інтертекстуальність, фрагментарність оповіді, синтез документального й міфологічного начал, експеримент із часом і простором, а також еклектичність, властива постмодерністській парадигмі.

У своїй нобелівській лекції письменниця виявила скепсис щодо жорсткої жанрової класифікації художніх творів, наголошуючи на необхідності відкритості літератури до нових форм, змішування стилів і жанрових меж. Такий підхід цілком узгоджується з її художньою практикою: еклектичність, експресивність, поєднання реалістичного і міфологічного планів, філософічність і глибока психологічність визначають її творчий почерк.

Однією з найпомітніших особливостей стилю О. Токарчук є багатосюжетність і складна наративна структура. У її творах нерідко поєднуються кілька паралельних сюжетних ліній, що розвиваються нелінійно, взаємодіють між собою або створюють ефект поліфонії. Подібна структура характерна для романів «Бігуни», «Книги Якова», «Дім дня, дім ночі». Така побудова не лише відповідає постмодерністській традиції відкритого тексту, а й відображає світоглядну позицію авторки: реальність не є цілісною та однозначною, її пізнання можливе лише через множинність точок зору.

Важливою рисою поетики письменниці є осмислення часу як категорії не лише хронологічної, а й філософської. У романі «Правік та інші часи» час постає як форма замкненості людського існування, що водночас і обмежує, і структурує буття. Герої роману прагнуть подолати часові межі, а отже –

знайти шлях до духовного визволення. У творах «Книги Якова» та «Дім дня, дім ночі» час постає багатовимірним: історичне минуле накладається на міфологічний і сакральний час, створюючи складну мережу кореляцій між історією та міфом, пам'яттю та забуттям. Як зазначає Г. Матусяк, «для Токарчук час – не лінійна категорія, а форма людського досвіду, що визначає спосіб бачення світу» [25].

Письменниця часто застосовує множинну оповідну перспективу, поєднуючи оповідь від першої та третьої особи з внутрішніми монологами персонажів. Це створює ефект багатоголосся, дозволяє поєднати суб'єктивне і колективне бачення подій, розкрити психологічну глибину персонажів.

Ще однією визначальною рисою її стилю є філософічність і міфопоетичність. Токарчук активно залучає міфологічні архетипи, біблійні мотиви, елементи східних релігійних учень, символіку природи. Вона прагне осмислити універсальні питання – сенс життя, духовність, межі людського пізнання. Її твори поєднують елементи психологічного реалізму, філософського роману й метафізичної прози. Так, у романі «Бігуни» авторка звертається до філософії подорожі як метафори духовного пошуку. Подорож тут постає не лише як фізичне переміщення, а як екзистенційний акт – спроба звільнення від застиглого, інертного буття. Як зазначає К. Циманов-Сосін, «рух у прозі Токарчук – це метафора духовної динаміки, потреби людини долати межі, зокрема власної свідомості» [51].

Мотив подорожі посідає чільне місце в її творчості. Герої Токарчук мандрують не лише у просторі, а й у часі, у власній свідомості, у пошуках ідентичності. Річка, дорога, мандрівка стають символами плинності, змінності, відкритості світу. У романі «Бігуни» подорож розглядається як природний стан людини, а зупинка – як форма духовної смерті. Таким чином, мандрівка у творчості письменниці стає способом самопізнання і формою існування людини в постмодерному світі.

Особливу увагу О. Токарчук приділяє внутрішньому світові героїв, який відзначається психологічною складністю, суперечливістю, прагненням

до самопізнання. Її персонажі часто переживають духовну кризу, шукають сенс існування, баланс між тілесним і духовним, між хаосом і порядком. Як зауважує Л. Лавринович, герої Токарчук «переживають процес самопізнання як форму ініціації, духовного оновлення, але цей шлях завжди пов'язаний із болем і сумнівом» [21, с. 112].

У творчості письменниці важливу роль відіграє міфологічне мислення, що проявляється у створенні власної космогонії, у якій світ постає як живий організм, що перебуває у постійному русі. У її романах часто відчутна екологічна й етична проблематика: людина розглядається як частина великого космосу, відповідальна за гармонію у світі. Такий підхід свідчить про еволюцію Токарчук від постмодерного іронізму до неоміфологічної серйозності, у центрі якої – гуманістичний ідеал духовної цілісності.

Письменниці властиве поєднання реального і фантастичного, документального й вигаданого, що створює ефект магічного реалізму. Її твори насичені символами, алюзіями, метафорами, що надають прозі особливої глибини та багатозначності. Мова О. Токарчук вирізняється поетичністю, ритмічністю, образністю, багатством лексичних засобів і стилістичною витонченістю.

Отже, індивідуальний авторський стиль О. Токарчук характеризується низкою особливостей, що визначають її як одну з найоригінальніших постатей сучасної польської літератури:

– багатосюжетністю і поліфонічністю наративу;

– складною часово-просторовою організацією тексту;

– філософічністю і міфопоетичністю;

– зверненням до теми подорожі як метафори духовного пошуку;

– використанням множинної оповідної перспективи;

– психологічною глибиною персонажів;

– поєднанням реалістичного і символічного планів;

– мовною експресивністю та ритмічною гармонійністю тексту.

Узагальнюючи, можна зазначити, що творчість Ольги Токарчук є унікальним явищем постмодерної прози, в якій поєднано інтелектуалізм і емоційність, раціональне осмислення й інтуїтивне відчуття світу. Її стиль вирізняється філософською глибиною, синкретизмом форм і жанрів, зверненням до архетипних мотивів, символічним баченням дійсності. Саме поєднання інтелектуальної рефлексії з естетичною чутливістю робить прозу Ольги Токарчук одним із найважливіших здобутків сучасної європейської літератури.

3.2. Художній переклад польських девербативів у творах Ольги Токарчук українською мовою

У межах цього розділу предметом аналізу стануть віддієслівні іменники, утворені за допомогою продуктивних суфіксів *-nie, -anie, -enie, -cie,* які є характерними для польської мови і активно функціонують у текстах Ольги Токарчук. Крім того, будуть розглянуті девербативи, при перекладі яких вживають віддієслівні іменники середнього роду, чоловічого та жіночого роду з нульовим суфіксом, жіночого роду з суфіксом *-к-*, жіночого роду з суфіксом *-ацj-*, а також ті, які перекладаються дієсловами. З огляду на обмеженість формату дослідження, не розглядатимуться інші типи номінацій, зокрема ті, що утворені за допомогою іншомовних афіксів або мають вторинне субстантивне значення. Такий вибір зумовлений частотністю, функційною навантаженістю та перекладацькою значущістю саме цих формантів у художньому дискурсі письменниці.

Особливості перекладу польських девербативів українською мовою в творах О. Токарчук полягають у підборі відповідних українських іменників, які б передавали дієслівний зміст оригіналу. Для цього використовуються різні способи перекладу, такі як: використання повних або часткових еквівалентів, створення фразеологічних аналогів або описовий переклад.

Група віддієслівних іменників у граматичних системах польської та української мов представлена досить широко. У ході дослідження було виявлено, що, як правило, польському деривату відповідає український

дериват, проте враховуючи специфіку перекладу з польської мови українською, дані відповідності не завжди семантично точні або зовсім замінюються іншими граматичними або синтаксичними конструкціями. Виходячи з цього, способів перекладу віддієслівних іменників польської мови українською в межах даної наукової розвідки пропонується кілька груп:

До **першої групи** уналежнено девербативи, які в художньому перекладі передаються також віддієслівними іменниками української мови, утвореними за різними словотвірними моделями. Усередині цієї групи виділяються підгрупи залежно від способу деривації українських відповідників, що позначають процесуальність або результативність дії.

Другу групу становлять віддієслівні іменники, які в художньому тексті перекладаються дієсловами або дієслівними конструкціями. До цієї підгрупи належать, зокрема, дієприкметники та дієприслівники, що дозволяє точніше передати динаміку або тривалість дії.

Третя група охоплює польські девербативи, для яких у перекладі застосовано інші, непредикативні або нефункційно-еквівалентні способи передачі, зумовлені контекстом, синтаксичною структурою або прагматичними потребами тексту.

3.2.1. Переклад польських девербативів українськими віддієслівнми іменниками.

Віддієслівні іменники польської мови у значній частині випадків перекладаються українськими девербативами, що зберігають процесуальне чи результативне значення вихідної лексеми. Усередині цієї 1-ї групи розрізняються підтипи за способом деривації українських відповідників, тобто за їхніми словотвірними моделями.

3.2.1.1. Віддієслівні іменники середнього роду на -анн-, -інн, -енн, -ття.

Цю підгрупу 1.1 становлять випадки, коли польські девербативи передаються українськими іменниками середнього роду, утвореними за допомогою

продуктивних суфіксів *-анн-, -інн-, -енн-, -тт(я)*, що зберігають значення процесу або результату дії.

… «we dnie» – bycie staje się tym samym co ***doświadczanie****, hałasem, ruchem, milionem czynności bez znaczenia...* [72, s. 7] – *…«вдень» – буття робиться тим самим, що й* ***випробування****: галасом, рухом, мільйонними діями, позбавленими сенсу…* [42, с. 95]. У польському варіанті *doświadczanie* – віддієслівний іменник, утворений від дієслова *doświadczać* за допомогою суфікса *-anie*, що характерно для польських іменників з процесуальною семантикою. Девербатив позначає процес набуття досвіду, переживання чогось, тобто акцент на самому дії / процесі, а не на результаті. Семантика – процесуально-абстрактна, широкого узагальненого значення: випробування, переживання як множинний або безперервний стан. В українському перекладі *випробування* передає процес дії, тобто семантика збережена, проте український варіант конкретизує значення: не просто досвід чи переживання загалом, а акцент на процесі проходження через щось, перевірці, експерименті. Морфологічно збережено віддієслівну природу слова (іменник, що передає процес дії). Отже, переклад зберігає процесуальну та абстрактну семантику польського девербатива, одночасно конкретизуючи зміст для природності українського тексту та узгоджуючи його з граматичними нормами.

Pokój 200 jest pusty, łóżko pogniecione, trochę śmieci i gorzki zapach czyjegoś pośpiechu, ***przewracania się*** *na łóżku, gorączkowego* ***pakowania*** [72, s. 13] – *Кімната 200 – порожня, ліжко зім'яте, трохи сміття і гіркий запах чийогось поспіху,* ***перевертання*** *у ліжку, гарячкового* ***пакування*** [42, с. 100]. У наведеному уривку польські віддієслівні іменники *przewracania* і *pakowania* утворені від дієслів *przewracać* та *pakować* за допомогою суфікса *-anie* і позначають процесуальну дію – перевертання у ліжку та пакування речей. Обидва девербативи виражають тривалість, повторюваність або безперервність дії, тобто процес, що розгортається у часі. В українському перекладі *перевертання у ліжку* та *гарячкове пакування* відтворюють ту саму

процесуальність: перший девербатив переданий прямим іменником із суфіксом *-ання*, зберігаючи тривалу дію, другий – з доданням прикметника *гарячкове*, що підкреслює інтенсивність та емоційне забарвлення дії. Трансформація є прикладом лексико-семантичної адаптації, яка дає змогу передати процес та його характер максимально природно для українського читача, водночас зберігаючи аспектуальну та стилістичну інформацію польського оригіналу.

Ktoś słyszał z lasu wycie, straszny, na wpół ludzki, na wpół zwierzęcy ***skowyt*** [71, s. 9] – *Хтось чув у лісі виття, страшне, напівлюдське-напівзвірине* ***скавуління*** [41, с. 13]. У цьому прикладі польський девербатив *skowyt* утворений від дієслова *skowyczeć* за допомогою суфікса *-yt* і позначає процес або результат тремтливого, витягнутого, часто тривалого крику / виття, тобто емоційно забарвлену дію звуку. Лексема функціонує як іменник, що узагальнює сам акт виття, зберігаючи його інтенсивність і страхітливий характер. В українському перекладі девербатив *skowyt* передано як *скавуління*, що теж є віддієслівним іменником, зберігає процесуальність і характер дії – виття, напівлюдське-напівзвірине. Це приклад лексико-семантичної трансформації через вибір відповідного віддієслівного іменника в українській мові, який зберігає процесуальність, інтенсивність та емоційне забарвлення дії, відтворюючи семантику оригіналу.

To czas linearny, bardziej użyteczny, bo jest to miarą ***dążenia*** *do celu i narastania procentów* [69, s. 61] – *Це час лінійний, більш функціональний, бо ним визначається* ***наближення*** *до мети й наростання процентів* [39, с. 35]. Польський девербатив *dążenie* утворений від дієслова *dążyć* за допомогою суфікса *-enie* й позначає процес скерованого руху до мети, прагнення. В українському перекладі використано віддієслівний іменник *наближення*, утворений від дієслова *наближатися / наблизитися* за допомогою суфікса *-енн-*. При перекладі змінено твірне дієслово, а разом із ним – змінився семантичний ракурс: польське *dążenie* передає внутрішній вольовий процес

прагнення, тоді як українське *наближення* фокусується на факті руху до мети як об'єктивного процесу. Хоча суфіксальна модель (*-enie / -енн-*) зберігає процесуальну семантику, відбулася лексико-семантична трансформація: абстрактний зміст «прагнення, устремління» замінено на більш конкретне «рух у напрямі до мети». Видова кореляція також зазнала зміни: *dążyć* – недоконаний вид із внутрішньою мотивацією; *наближення* –передає процесуальність, але без компонента вольового зусилля.

Wtedy po raz pierwszy, stojąc przy niej z tym zapętlonym sznurkiem, miałam ***wrażenie*** *własnej niedorzeczności* [72, s. 6] – *Тоді, коли я стояла біля неї з тією заплутаною мотузкою, вперше виникло у мене* ***відчуття*** *власної недоречності* [42, с. 94]. Польський іменник *wrażenie* є віддієслівним, утвореним від дієслова *wrażać / wyrażać* («вражати, справляти враження»), із суфіксом *-enie*, типовим для польських девербативів зі значенням результату або наслідку психічної/перцептивної дії. Семантика іменника містить відтінок ментального результату переживання, тобто «те, що постало внаслідок дії враження/сприйняття». В українському перекладі девербатив передано іменником *відчуття*, утвореним від дієслова *відчувати* за допомогою суфікса *-тт(я)*. Це також віддієслівний іменник, але з іншою семантичною зоною: *відчуття* частіше позначає емоційно-чуттєве сприйняття, тоді як *враження* має більш інтелектуально-оцінний характер («імпресія, сформований образ»). Формально словотвірна модель «дієслово – віддієслівний іменник» збережена, але семантика модифікована, що пом'якшує раціонально-оцінний компонент та підсилює емоційність вислову – відповідає індивідуальному стилю перекладача й контексту оповіді від першої особи.

Któregoś dnia pod wieczór, kiedy już leżałam w łóżku po całym dniu ***chodzenia, patrzenia*** *i* ***słuchania****, przypomniała mi się Aleksandra i jej raporty* [69, s. 136] – *Якось одного вечора, вже лежачи в ліжку після цілого дня* ***ходіння, розглядання*** *і* ***слухання****, я пригадала собі Александру та її рапорти* [39, с. 80]. У наведеному фрагменті польські віддієслівні іменники *chodzenie,*

patrzenie, słuchanie утворені від дієслів *chodzić, patrzeć, słuchać* за допомогою суфікса *-nie*, продуктивного в польській мові для формування девербативів зі значенням процесу тривалої дії. Усі три іменники позначають перебіг діяльності протягом певного часу, зберігаючи видову характеристику недоконаного виду. В українському перекладі збережено словотвірну модель віддієслівних іменників (*ходіння, розглядання, слухання*) з аналогічним значенням процесуальної тривалості, що свідчить про застосування стратегії морфологічної еквівалентності. Водночас відбулося лексико-семантичне уточнення: польському *patrzenia* (нейтральне «дивитися») відповідає *розглядання*, яке містить відтінок більш пильного, спрямованого споглядання, наближеного до *oglądania / przyglądania się*. Це зумовлено прагненням перекладача передати досвід сприймання світу суб'єктом як активну, заглиблену діяльність, властиву наративу О. Токарчук.

Został z niej tylko chłód wody w jeziorze i dzień, który nie chciał się skończyć, i jeszcze radość z piwa kupionego tuż przed ***zamknięciem*** *sklepu czy oszałamiający pierwszy widok fiordu* [69, s. 29] – *Від неї лишився хіба що холод озерної води, і день, котрий ніяк не хотів закінчуватися, і ще радість від пива, купленого якраз перед* ***закриттям*** *крамниці, і перший запаморочливий краєвид фіорду* [39, с. 16]. Польський іменник *zamknięcie* утворений від дієслова *zamknąć* за допомогою суфікса *-ęcie*, що є регулярною моделлю формування віддієслівних іменників із семантикою результату дії або моменту її здійснення. У даному контексті девербатив означає акт припинення роботи магазину – подію, що має чітку часову межу. Український відповідник *закриття* є прямим морфологічним відповідником, утвореним від дієслова закрити суфіксом *-тт(я).* Як і в польській мові, ця модель виражає результативний аспект дії (момент, коли магазин перестає працювати). Перекладач застосовує стратегію морфологічної еквівалентності, повністю зберігаючи лексико-граматичний статус девербатива та його семантичний компонент – точкову завершеність дії.

Ostrożnie przykładam ucho do drzwi i teraz ***sapanie*** *robi się coraz szybsze, gwałtowniejsze, a* ***skrzypienie*** *przeraźliwsze* [72, s. 26] – *Обережно прикладаю вухо до дверей, і зараз* ***сапання*** *робиться щораз скорішим, гвалтовнішим, а* ***скрипіння*** *– жахливішим* [42, с. 108]. Польські іменники *sapanie* та *skrzypienie* є віддієслівними утвореннями на суфікс -anie / -enie, що формує назви процесуальних, тривалих, повторюваних звукових дій (*sapać, skrzypieć*). Обидва девербативи передають характерні акустичні процеси, що розгортаються у часі. Українські відповідники *сапання* та *скрипіння* відтворюють той самий тип девербативів, утворені суфіксом *-анн- / -інн-*, що також маркує процесуальність та тривалість дії, зберігаючи звуконаслідувальний характер лексем. У перекладі збережено семантику процесуального звучання (без переходу до результативного значення); фонетико-образну природу слів, важливу для звуконаслідувального ефекту; морфологічну модель словотвору.

Nożyczki – kiedyś to było dziwne, skomplikowane i trudne w ***użyciu*** *narzędzie, którym magicznie posługiwała się mama* [71, s. 16] – *Ножиці – колись то було дивне, складне й важке для* ***використання*** *знаряддя, котрим магічно послуговувалася мама* [41, с. 25]. Польський іменник *użycie* утворений від дієслова *użyć* шляхом суфіксації (*-cie*) і належить до іменників із результатно-процесуальним значенням («вживання/використання чогось»). У наведеному контексті девербатив функціонує як обставина з ознакою процесу дії – «у процесі використання». Український переклад *використання* є повним словотвірним відповідником, девербативом, утвореним від дієслова *використати / використовувати* за допомогою суфікса *-нн(я)*, що зберігає семантику процесу. Обидві форми належать до віддієслівних іменників із відтінком абстракції та відтворюють однакову синтаксичну конструкцію (*trudne w użyciu – важке для використання*).

Аналіз засвідчив, що у більшості випадків перекладач застосовує граматичну транспозицію з повним збереженням морфологічної категорії та

семантики процесу чи результату дії. Польські девербативи на *-nie, -anie, -enie, -cie* відтворюються українськими іменниками із суфіксами *-анн, -енн, -інн, -тт(я)*, які передають аналогічне віддієслівне значення. Такі відповідники забезпечують лексико-семантичну еквівалентність за типом цілісного відтворення (без зміни семантичної домінанти).

Отже, основна перекладацька стратегія – морфологічна еквівалентність у межах спільної словотвірної моделі, що забезпечує повну семантичну відповідність і природність синтаксичної інтеграції в тексті.

3.2.1.2. Віддієслівні іменники чоловічого роду з нульовим суфіксом. До підгрупи 1.2 належать приклади перекладу польських віддієслівних іменників українськими іменниками чоловічого роду, утвореними через усічення основи (нульовий суфікс), що є характерним способом творення девербативів дії або результату.

One są wizą, która daje ***wejście*** *w miniaturowy świat* [72, s. 13]. – *Вони – віза, котра дає* ***вхід*** *в мініатюрний світ…* [42, с. 100]. Польський іменник *wejście* утворений від дієслова *wejść* за допомогою суфікса *-cie* і належить до віддієслівних іменників із результатно-процесуальним значенням («акт / можливість входу кудись»). У наведеному контексті девербатив *wejście* позначає результат дії – «вхід як можливість потрапляння до певного простору» і функціонує як об’єкт, який надає можливість доступу (daje wejście). В українському перекладі використано іменник *вхід*, який є віддієслівним дериватом, утвореним від дієслова *увійти / входити* шляхом усічення основи з нульовим суфіксом. Такий спосіб словотвору характерний для українських девербативів чоловічого роду на позначення результату дії (типу: *прихід, вихід, заїзд*). *Вхід* повністю зберігає семантику польського відповідника, передаючи значення «можливість увійти / місце входу». Спостерігаємо точну словотвірно-семантичну відповідність: обидва іменники позначають результат дії та виконують однакову синтаксичну функцію.

Osuwam się prosto w ***spojrzenie*** *zaciekawionych oczu* [72, s. 23] – *Падаю просто в* ***погляд*** *зацікавлених очей* [42, с. 106]. Польський іменник *spojrzenie* є віддієслівним дериватом, утвореним від дієслова *spojrzeć* за допомогою суфікса *-enie*, що є типовим формантом польських девербативів із процесуально-результатною семантикою. У цьому контексті іменник позначає спрямований короткий акт зорового контакту та виконує роль об'єкта дії (w spojrzenie). В українському перекладі використано іменник *погляд*, утворений шляхом усічення основи дієслова *глянути / поглянути* з нульовим суфіксом. Лексема *погляд* належить до віддієслівних іменників чоловічого роду з результатною семантикою («візуальний акт спрямування очей»). За значенням *погляд* точно відтворює семантичний обсяг польського девербативу та передає одноразовість і цілеспрямованість зорової дії. Спостерігаємо повну словотвірно-семантичну відповідність: обидва іменники є девербативами, однак способи словотвору різняться (*-enie* у польській / нульовий суфікс в українській мові). Синтаксична структура вислову також збережена, оскільки і в польському, і в українському реченні іменник позначає об'єкт спрямованої дії.

A w ***złamaniu*** *dyszla, czy widzi obok dużej maleńką gwiazdkę…* [70, s. 11] – *А на* ***зламі*** *дишла і ківшика чи бачиш біля великої маленьку зірочку…* [40, с. 5]. Польський іменник *złamanie* є віддієслівним іменником (девербативом), утвореним від дієслова *złamać* за допомогою суфікса *-nie*. У своїй первинній семантиці цей девербатив має результативне значення – «акт зламання; місце перелому». Однак у наведеному контексті йдеться не про буквальний злам, а про метафоричний опис частини сузір'я, де «злам» позначає візуальний вигин дишла. У такий спосіб *złamanie* реалізує переносне, образне вживання результативного девербативу, що позначає місце вигину, а не процес чи акт зламування. Український відповідник *злам* також є девербативом чоловічого роду з нульовим суфіксом, утвореним від дієслова *зламати* шляхом усічення основи. Він зберігає результативну семантику, але так само, як і в

польському оригіналі, ужитий метафорично, позначаючи вигин «дишла» небесного воза в астрономічному образі.

*Miał za to coraz więcej do **zapisywania** w swoich tabelach* [71, s. 89] – *Зате мав дедалі більше для **запису** в своїх таблицях* [41, с. 154]. Польський іменник *zapisywanie* є девербативом, утвореним від дієслова *zapisywać* за допомогою продуктивного суфікса *-anie / -wanie*, що позначає процес виконання дії (процес записування). У наведеному контексті виражає цільову процесуальність – «мати для чого? для записування». В українському перекладі використано девербатив *запис*, утворений від дієслова *записати / записувати* шляхом усічення основи без вираженого суфікса (нульове суфіксальне творення). Іменник *запис* належить до віддієслівних іменників чоловічого роду з результативним значенням, що позначає наслідок або факт здійснення дії, а не її тривалість. Отже, спостерігаємо зміну семантичного відтінку: процес (*zapisywanie*) передано результатом (*запис*). Конструкція *do zapisywania* у перекладі трансформована в *для запису*, що граматично відповідає нормам української мови та зберігає синтаксичну модель значення цілі. У перекладі збережено девербативність, але здійснено зміну словотвірної моделі та аспекту семантики.

*To z pewnością **uderzenie**, dlatego czuje się tak nieswojo, jakby spała i lunatykowała, pewnie ma wstrząs mózgu i od niego myśli pokruszyły się i rozpadły jak lodowa figurka* [70, s. 16] – *Це, безперечно, від **удару**, тому вона почувається так дивно, ніби спить і ходить, як сновида, певно, має струс мозку, і від того думки змішалися і розлетілися, як фігурки з льоду* [40, с. 8]. Польський іменник *uderzenie* є девербативом, утвореним від дієслова *uderzyć* за допомогою суфікса *-enie*, який позначає результат дії. У контексті *to z pewnością uderzenie* девербатив функціонує як підмет, позначаючи конкретний результат фізичної дії (удар), що спричинив певний ефект – відчуття запаморочення тощо. В українському перекладі використано іменник *удар*, який є віддієслівним іменником чоловічого роду, утвореним

шляхом усічення основи від дієслова *вдарити* (нульовий суфікс). Переклад зберігає семантику результату дії, що відповідає значенню польського девербативу і функціонує аналогічно у синтаксичній позиції підмета.

*Zbiega ze schodów energicznie – jego **tupanie** połączone ze skrzypieniem śniegu słychać jeszcze na zewnątrz, a potem rzężenie diesla* [70, s. 24] – *Енергійно збігає зі сходів – його **тупіт**, поєднаний зі скрипінням снігу, чути ще ззовні, а потім – хрипіння дизеля* [40, с. 13]. Польський іменник *tupanie* є девербативом, утвореним від дієслова *tupać* за допомогою суфікса *-anie*, який позначає процес дії (тупотіння, ритмічне стукання ногами). У контексті *jego tupanie* девербатив функціонує як підмет у конструкції з прийменником, що описує динаміку дії – шум, який супроводжує рух персонажа. В українському перекладі використано іменник *тупіт*, який є віддієслівним іменником чоловічого роду, утвореним шляхом усічення основи від дієслова *тупати* (нульовий суфікс). Переклад зберігає семантику процесу дії, відповідає значенню польського девербативу та правильно передає роль іменника у синтаксичній конструкції.

*Serce rusza **szarpnięciem**, skurczem, kilkusekundowym drżeniem i – jakby to ująć technicznie – silnik zaskakuje* [70, s. 42] – *Серце запускається **ривком**, спазмом, кількасекундним тремтінням і – якби це піймати технічними засобами – мотор дає збої* [40, с. 23]. Польський іменник *szarpnięcie* є девербативом, утвореним від дієслова *szarpać* за допомогою суфікса *-cie*, який позначає короткочасну або різку дію, у контексті *rusza szarpnięciem* описує характер руху серця – різкий ривок. В українському перекладі використано іменник *ривок*, який є віддієслівним іменником чоловічого роду, утвореним шляхом усічення основи від дієслова *рвати*. Переклад зберігає семантику короткочасної різкої дії, відповідає значенню польського девербативу і коректно передає синтаксичну роль у реченні.

*Jakby budowanie domów było przeciwko całej naturze nieba i ziemi, jakby **wznoszenie** ścian, układanie kamieni jedne na drugich szło pod prąd czasu* [71,

s. 93] – *Немовби зведення будинків суперечило всій натурі землі та неба, неначе* ***ріст*** *стін, складання каміння одне на одне йшло впоперек течії часу* [41, с. 160]. Польський іменник *wznoszenie* є девербативом, утвореним від дієслова *wznosić* за допомогою суфікса *-enie*, який позначає процес дії. У контексті *wznoszenie ścian, układanie kamieni…* девербатив описує тривалий і поступовий процес зведення будівель. В українському перекладі використано іменник *ріст*, утворений від дієслова *рости* шляхом усічення основи (нульовий суфікс), що зберігає семантику поступового процесу росту / зведення чогось. Переклад відповідає синтаксичній ролі польського девербативу та адекватно передає художній ефект оригіналу.

Отже, в аналізованій групі домінує повна словотвірно-семантична відповідність із морфологічною трансформацією: в українських перекладах компенсовано польські суфікси (*-nie, -cie, -anie, -enie*) моделями із нульовим суфіксом. Помітні поодинокі лексико-семантичні трансформації (передусім зміна аспекту: процес – результат).

3.2.1.3. Віддієслівні іменники жіночого роду з нульовим суфіксом. У межах підгрупи 1.3 проаналізовано випадки перекладу польських девербативів українськими іменниками жіночого роду, утвореними шляхом безафіксної деривації від дієслівної основи.

Niebezpieczeństwem zachodniej granicy jest ***popadniecie*** *w pychę* [71, s. 3] – *Небезпеку західного кордону створює* ***загроза*** *пихи* [41, с. 2]. Польський девербатив *popadnięcie* утворений від дієслова *popaść* за допомогою суфікса *-cie* і має значення процесу потрапляння в певний стан, тобто дії, що призводить до результату. Український переклад *загроза* є іменником жіночого роду, утвореним шляхом усічення основи від дієслова *загрожувати*, що передає результативне значення дії. У даному контексті переклад втілює семантику небажаного стану – «щось, що становить небезпеку», а не сам процес, що підкреслює результативну спрямованість дії.

Отже, *загроза* є словотвірним відповідником, хоча і дещо зміщує акцент з процесу на результат дії. При цьому іменник зберігає граматичний рід (жіночий), синтаксичну та семантичну роль у реченні.

– ***Zniszczenie*** *i chaos,* ***zniszczenie*** *i chaos – szeptał* [71, s. 13] – ***Руїна*** *й хаос,* ***руїна*** *й хаос, – шепотів він* [41, с. 20]. Польський девербатив *zniszczenie* утворений від дієслова *zniszczyć* за допомогою суфікса *-enie* і має значення процесу або результату дії, тобто описує стан руйнування або сам акт руйнування, що впливає на емоційне сприйняття. Український переклад *руїна* є іменником жіночого роду, утвореним шляхом усічення основи від дієслова *руйнувати*, і передає результативне значення дії – стан або наслідок руйнування. Переклад зберігає граматичний рід та синтаксичну роль девербативу у реченні, а також адекватно передає емоційний і смисловий відтінок оригіналу, хоча акцент у перекладі зміщено з процесу дії на його результат.

Ci wyłaniali się z cienia, z bezkształtu i na powrót ulegali ***zaciemnieniu*** [69, s. 433] – *Вони виходять із тіні й аморфності, щоби знову запасти в* ***сутінь*** [39, с. 256]. Польський девербатив *zaciemnieniu* утворений від дієслова *zaciemniać* («робити темним, затемнювати») шляхом суфіксації і функціонує як віддієслівний іменник чоловічого роду в значенні процесу («затемнення»). У контексті він позначає стан занурення у темряву, поступове згасання. Український переклад *сутінь* є віддієслівним іменником жіночого роду, утвореним усіченням основи від дієслова *сутеніти*, зберігає семантику процесу та результату («темніти, ставати менш освітленим»). Отже, переклад є повним словотвірним відповідником.

Młodość w swoim ***natężeniu****, w swojej mocy męczy się sobą* [71, s. 14] – *Молодість зі своєю* ***напругою****, зі своєю силою втомлюється сама від себе* [41, с. 21]. У цьому прикладі польський девербатив *natężenie*, утворений від дієслова *natężyć* за допомогою суфікса *-enie*, характеризується абстрактним значенням напруження, інтенсивності, тобто позначає стан, що є результатом дії активізації / зосередження зусиль. В українському перекладі використано

лексему *напруга*, що є віддієслівним іменником (напрягти – напруга), утвореним за допомогою усічення основи. Такий вибір перекладача є вдалим як у семантичному, так і у словотвірному аспекті, оскільки український відповідник точно передає абстрактне значення стану.

Ta myśl wzbudziła w nim lęk, bo za tym wszystkim, za kursem i awansem, za pensjonatem i rozbudową domu, za wszelkimi pomysłami, wszelkim ***działaniem*** *była śmierć* [71, s. 67] – *Ця думка збудила в ньому страх, бо за цим усім – курсами та підвищенням по службі, пансіонатом і розбудовою хати, всілякими задумами, всілякими* ***діями*** *– була смерть* [41, с. 116]. У польському тексті іменник *działanie* є віддієслівним утворенням від дієслова *działać* за допомогою суфікса *-nie*, що є продуктивною моделлю творення девербативів із процесуальною семантикою («дія, активність, здійснення чогось»). У наведеному контексті *działanie* має абстрактне значення сукупної активності людини, спрямованої на досягнення життєвих цілей, і зберігає ознаку тривалого, недоконаного процесу. Український відповідник *дії* відтворює формально-словотвірний статус польського девербатива. Іменник *дія* утворений від дієслова діяти шляхом усічення основи з нульовим суфіксом, що є типовою моделлю творення віддієслівних іменників жіночого роду в українській мові. Як і польський відповідник, лексема *дія* має абстрактну семантику та позначає процесуально спрямовану активність суб'єкта. Переклад зберігає видову та семантичну еквівалентність, адже обидва іменники передають значення узагальненого процесу вчинення певних вольових актів. Використано стратегію морфологічної відповідності, оскільки у перекладі відтворено віддієслівний характер іменника та його функцію в синтаксичному оточенні, а зміна роду (з с.р. у польській на ж.р. в українській мові) є системною міжмовною відмінністю і не спричиняє семантичних втрат.

Jest w tym obrazie oczekiwanie ruchu, krajobrazów, które się zmieniają, kołysanie trawy, wolska droga prowadząca do lasu, ***granie*** *koników polnych i szum rzeki* [41, s. 83] – *В цьому образі є очікування руху, пейзажів, що змінюють*

один одного, хвилювання трави, Вольська дорога, що провадить до лісу, ***гра*** *коників стрибунців та шум річки* [41, с. 143]. Польський іменник *granie* утворений від дієслова *grać* за допомогою суфікса *-nie*, що формує девербативи зі значенням процесуальної, повторюваної дії. У контексті *granie konikόw polnych* передається ритмічне, тривале звучання коників стрибунців, що створює акустичний образ у природному середовищі. Девербатив зберігає недоконаний вид дії, характерний для процесуальних іменників. Український переклад *гра* є віддієслівним іменником жіночого роду, утвореним шляхом усічення основи. Семантика процесуальної дії збережена: гра коників відтворює повторювану ритмічну дію. Структурно-словотвірна відповідність дозволяє передати образний ефект і акустичну характеристику сцени, водночас спрощуючи форму (усічена основа). Тип перекладацької стратегії: морфологічна еквівалентність із збереженням процесуальної семантики, без значних лексико-семантичних модифікацій.

Отже, у більшості випадків застосовано граматичну (морфологічну) трансформацію із повною словотвірно-семантичною відповідністю. Домінує модель: польський девербатив із суфіксом (*-nie, -cie*) в українських перекладах переданий девербативами жіночого роду з нульовим суфіксом. Є випадки, у яких зафіксовано лексико-семантичні трансформації (зміна аспекту «процес – результат»), що не порушують процес утворення девербативу, проте модифікують семантичне значення.

2.2.1.4. Віддієслівні іменники жіночого роду з суфіксом -к-. До цієї підгрупи 1.4 належать приклади, у яких польські віддієслівні іменники передаються українськими девербативами жіночого роду, утвореними за допомогою суфікса *-к-*, що переважно виражає значення прояву, дії чи одноразової ситуації.

Ale na nią nigdy nie wypadło ***odliczanie****, więc nie wiedziała, jak to jest leżeć w środku i tracić ciężar* [70, s. 20] – *Але на ній ніколи не закінчувалася* ***лічилка****, а тому, вона не знала, як то лежати всередині та втрачати вагу* [40, с. 11].

Польський іменник *odliczanie* утворений від дієслова *odliczać* за допомогою суфікса *-anie*, що формує девербативи зі значенням процесуальної дії, тривалої або повторюваної. У контексті *odliczanie* позначає дію рахування або відліку часу, яка відбувається протягом певного періоду. Девербатив зберігає недоконаний вид дієслова та акцентує на процесуальній природі дії (дія як тривалий процес). Семантика процесуальної дії в українському перекладі збережена: *лічилка* відтворює сам процес відліку, надаючи йому відтінок предметності (дія стає уявним «об'єктом» процесу). Тип перекладацької стратегії: морфологічна відповідність із збереженням процесуальної семантики та відтінку конкретизації дії через суфікс *-к-*.

Nie dlatego, że mu nie było wolno, że mu Iwan zakazał, ale dlatego, że ***wspomnienie*** *to wywoływało w nim niepokój i wstyd* [71, s. 50] – *Не через те, що не було дозволено чи Іван йому заборонив, але тому, що* ***згадки*** *про це будили в ньому неспокій і сором* [41, с. 86]. Польський іменник *wspomnienie* утворений від дієслова *wspominać* за допомогою суфікса *-nie*, що формує віддієслівні іменники жіночого роду з відтінком абстрактної дії або результату дії. У контексті *wspomnienie* девербатив позначає процес пригадування або акт спогаду, що викликає емоційну реакцію суб'єкта. Український переклад *згадки* є девербативом жіночого роду, утвореним від дієслова *згадати* шляхом усічення основи та суфікса *-к-*, що передає подібний процесуально-результативний аспект. Семантика процесу пригадування зберігається, водночас у перекладі відбувається невелике стилістичне узагальнення: польське *wspomnienie* конкретизує момент пригадування, тоді як українське *згадки* набуває більш узагальненого, небуквального значення, що охоплює спогади в цілому. Тип перекладацької стратегії: морфологічна відповідність із лексико-семантичним уточненням.

Izydor manifestował całym swoim ***zachowaniem*** *obojętność, ale z drugiej strony Rosjanin opowiadał takie ciekawe rzeczy…* [71, s. 49] – *Ізидор демонстрував усією своєю* ***поведінкою*** *байдужість, але, з іншого боку, росіянин оповідав такі цікаві речі…* [41, с. 84]. Польський девербатив

zachowaniem утворений від дієслова *zachowywać* за допомогою суфікса *-nie* і означає процес або спосіб поводження / поведінки. У контексті фрагмента він підкреслює манеру, у якій Ізидор проявляє байдужість – як стійку характеристику його дій, а не одноразовий акт. Український переклад *поведінкою* є повним словотвірним відповідником, що зберігає процесуальне і тривале значення. Стратегія перекладу – морфологічна еквівалентність, оскільки девербатив у перекладі зберігає семантику тривалості та описує загальну манеру дії, аналогічно оригіналу.

Rozbawienie dziedzica przeszło w ***zniecierpliwienie*** [71, s. 43] – *Веселість дідича перейшла в* ***нетерплячку*** [41, с. 73]. Польський девербатив *zniecierpliwienie* утворений від дієслова *niecierpliwić się* за допомогою суфікса *-enie* і означає стан, коли зникає терпіння / проявляється нетерплячість. У контексті фрагмента він передає перехід емоційного стану від веселості до нетерпіння, тобто відображає динаміку внутрішнього переживання персонажа. Український переклад *нетерплячка* точно передає семантику девербатива – внутрішній емоційний стан, перехід від терпіння до його втрати. Стратегія перекладу – морфологічна відповідність із семантичним уточненням, оскільки українська форма зберігає значення стану та передає емоційну відтінковість оригіналу.

Na trawie leżały patyki, kamienie, liście wypełnione obrazami, ***wspomnieniami*** [71, s. 21] – *На траві лежали гілки, каміння, листя, наповнені образами,* ***згадками*** [41, с. 34]. Польський девербатив *wspomnieniami* утворений від дієслова *wspominać* за допомогою суфікса *-enie*, що формує іменник жіночого роду множини зі значенням процесу пригадування або внутрішніх образів минулого. У фрагменті він позначає ментальні відображення минулого, які наповнюють предмети (листя) змістом спогадів. Український переклад *згадками* передає значення предметного або внутрішнього прояву спогадів. Переклад зберігає процесуальність та абстрактний характер оригіналу, передає

внутрішній, ментальний аспект. Стратегія перекладу – морфологічна відповідність, що зберігає семантику процесу.

Отже, у перекладах польських девербативів простежується словотвірна відповідність при наявності морфологічної трансформації: польські форми із суфіксами *-nie, -anie, -enie* відтворено за допомогою продуктивної української моделі з суфіксом *-к-* (*лічилка, згадка, нетерплячка*). Ця модель зберігає віддієслівну природу іменників, але нерідко супроводжується лексико-семантичними модифікаціями, пов'язаними з конкретизацією або емоційно-експресивним уточненням значення. Такі трансформації зумовлені різницею у ступені абстрактності польських девербативів та більш предметним або емоційним характером українських форм. У більшості випадків перекладач зберігає процесуальну семантику та граматичний рід, водночас адаптуючи словотвірну структуру відповідно до норм української мови.

2.2.1.5. Віддієслівні іменники жіночого роду з суфіксом -ацj-. Ця підгрупа 1.5 охоплює випадки перекладу за допомогою іменників жіночого роду із суфіксом *-acj-*, характерним для абстрактних назв дії, процесу чи явища.

Zasiedlają głowy i łączą się ze sobą w nieskończone łańcuchy pojedynczymi szczegółami, ***skojarzeniami****, analogiami* [70, s. 30] – *Заповнюють голови і поєднуються у нескінченні ланцюжки окремими деталями,* ***асоціаціями****, аналогіями* [40, с. 16]. Польський девербатив *skojarzeniami* утворений від дієслова *skojarzyć* за допомогою суфікса *-enie* зі значенням процесу або результату дії – тут «асоціювання» або «пов'язування думок / образів». У наведеному контексті слово позначає процес мисленнєвого зв'язування окремих деталей у ланцюжки асоціацій. Український переклад *асоціаціями* маркує процес або дію, що збігається із польською моделлю. Семантика девербатива в обох мовах зберігає процесуальність, напрямок дії та абстрактний характер множинного мислення, а синтаксична роль – орудний відмінок у функції засобу дії – теж відтворена. Стратегія перекладу –

морфологічна відповідність, що дає змогу зберегти семантичний статус девербатива, а також його зв'язок із контекстом опису когнітивного процесу.

Poczuła tę rozkosz ze snu, która była ***ukoronowaniem*** *wszystkich zabiegów, spojrzeń i przyśpieszonych oddechów* [71, s. 13] – *Відчула ту насолоду зі сну, котра була* ***коронацією*** *всіх зусиль, поглядів і прискореного дихання* [41, с. 20]. Польський девербатив *ukoronowaniem* утворений від дієслова *ukoronować* за допомогою суфікса *-anie*, що формує іменники середнього роду зі значенням результату дії – тут він позначає завершальний, підсумковий акт дії, метафорично «вінець» всіх попередніх дій. Український переклад *коронацією* є повним словотвірним відповідником, що також передає результативний аспект дії. Семантично обидва девербативи відтворюють момент кульмінації, завершення послідовності дій. Стратегія перекладу – морфологічна відповідність, яка зберігає семантичний статус девербатива та його завершальний аспект у контексті художнього тексту.

Kiedyś to było zrozumiałe – brakowało i środków, i metod ***konserwowania*** [69, s. 145] – *Колись це було зрозуміло – бракувало і засобів, і методів* ***консервації*** [39, с. 85]. Польський девербатив *konserwowania* утворений від дієслова *konserwować* за допомогою суфікса *-anie*, що формує віддієслівні іменники жіночого роду зі значенням процесу або способу дії – тут він означає процес збереження, консервації чогось. Український переклад *консервації* зберігає семантику дії та аспект тривалості процесу. Стратегія перекладу – еквівалентність, яка зберігає морфологічну та семантичну структуру оригіналу.

Jest A, a po A następuje B, najpierw definicje, potem aksjomaty i numerowane twierdzenia, jakieś wnioski dodatkowe i można mieć wrażenie, że takie ***dowodzenie*** *przypomina świetnie rozrysowaną rycinę w atlasie, gdzie literami oznacza się poszczególne części i wszystko wydaje się tak jasne i przejrzyste* [69, p. 236] – *Ось А, далі – Б, ось дефініції, далі – аксіоми й пронумеровані твердження, якісь додаткові тези; така* ***аргументація***

нагадує старанно виведену гравюру в атласі, чітку й зрозумілу, з елементами, що ретельно позначені літерами [39, с. 140]. Польський девербатив *dowodzenie* утворений від дієслова *dowodzić* за допомогою суфікса *-enie*, що формує віддієслівні іменники жіночого роду зі значенням процесу або способу дії – тут він позначає дію доведення, логічного обґрунтування. Український переклад *аргументація* передає процесуальне значення дії, але відбувається лексико-семантичне модифікування: польське *dowodzenie* підкреслює саме логічне доведення, а українське *аргументація* має більш широкий відтінок – і доведення, і пояснення, і представлення тез. Стратегія перекладу: лексико-семантичне модифікування, яке зберігає функціональне та граматичне значення девербатива, водночас адаптуючи смислове навантаження до української мовної традиції.

В аналізованих прикладах девербативи перекладено українськими іменниками на *-ція*, що відповідає продуктивній словотвірній моделі української мови. Застосовано граматичну транспозицію без зміни частини мови та лексико-семантичну цілісну відповідність. У випадках, коли польський девербатив має вузьке значення (*dowodzenie*), а український переклад (*аргументація*) – ширше, спостерігається лексико-семантична генералізація із збереженням граматичної категорії.

Отже, в межах групи 1 переважає граматична транспозиція з елементами генералізації, що забезпечує морфологічну симетрію між польським і українським девербативами.

Віддієслівні іменники польської мови, уналежнені до 1-ї групи з огляду на їхню семантику, здебільшого позначають процесуальність, акцентують увагу на самій дії. У межах підгрупи 1.1 девербативи позначають процесуальність дії в плині її розгортання. Українські відповідники зазначеної підгрупи можуть також перекладатися словами, що передають результативність, яка носить характер тривалої фізичної дії (*скавуління*), акцентуючи увагу на емоційному забарвленні цієї дії. Окремою семантичною

характеристикою таких українських відповідників є значення процесуальної тривалості (*ходіння*).

У межах підгрупи 1.2 використовуються українські відповідники, що зберігають семантику польського відповідника з процесуально-результативною семантикою (*погляд, злам*). Подекуди спостерігається зміна словотвірної моделі, коли процес передається результатом зі зміною семантичного відтінку (*zapisywanie – запис*).

У межах підгрупи 1.3 розглядаються польські девербативи, що перекладаються іменниками жіночого роду та передають результативне значення дії, семантику небажаного стану речей (*загроза, руїна*) або абстрактне значення (*напруга*).

У межах підгрупи 1.4 досліджено віддієслівні іменники жіночого роду, що утворюються за допомогою суфікса *-к-* й передають значення процесуальної дії тривалого, повторюваного характеру або процес чи спосіб поводження (*поведінка, лічилка*).

У межах підгрупи 1.5 розглядаються девербативи, що перекладаються іменниками жіночого роду із суфіксом *-ацj-*. Вони зберігають семантику процесуальності та результативності. Також відмінною рисою є множинність процесу та орудний відмінок у функції засобу дії (*асоціаціями*).

3.2.2. Переклад польських девербативів українськими дієслівними формами.

Друга група охоплює ті випадки, коли польські девербативи у художньому тексті перекладаються дієсловами, що дозволяє точніше передати динаміку, аспектуальність або ситуативність дії.

Gdzieś daleko budzą się samochody, a podziemne metro wprawia w delikatne ***drżenie*** *czubki traw* [72, s. 11] – *Десь далеко будяться авта, а підземне метро змушує ніжно* ***тремтіти*** *верхівку трави* [42, с. 99]. Польський девербатив *drżenie* утворений від дієслова *drżeć* за допомогою суфікса *-enie*, який формує віддієслівні іменники жіночого роду з

процесуальним значенням дії – у контексті описує тремтіння, коливання верхівок трави під дією зовнішніх факторів. Український переклад переданий дієсловом *тремтіти*, що реалізує лише процес дії без перетворення на іменник. Втрачається морфологічний статус девербатива, але семантичний аспект процесу збережено. Стратегія перекладу: трансформація частини мови, яка дозволяє зберегти динаміку дії та образність опису в художньому тексті. Цей підхід зумовлений контекстом, де безпосередньо описується рух трави, і іменникова форма могла б звучати менш природно.

Wolę to niż nagłe ***znalezienie*** *się z naręczem ręczników wewnątrz i* ***natknięcie*** *się na przerażonego, zasłaniającego nagość gościa lub, co gorzej,* ***ujrzenie*** *gościa pogrążonego w bezradnym śnie tak głęboko, że aż wydaje się go nie być* [72, s. 12] – *Віддаю перевагу цьому, аніж* ***опинитись*** *зі стосом рушників всередині та несподівано* ***натрапити*** *на переляканого гостя, який ховає своє голе тіло, чи, що гірше,* ***побачити*** *гостя, зануреного в безпорадний сон так глибоко, що аж здається, ніби його нема* [42, с. 100]. У цьому фрагменті польські девербативи *znalezienie, natknięcie, ujrzenie* утворені від дієслів *znaleźć, natknąć się,* ujrzeć за допомогою суфіксів *-nie, -cie*, що формують віддієслівні іменники з моментальним, одноразовим значенням дії – кожен девербатив позначає окрему, завершену подію. В українському перекладі ці дії передані відповідними дієсловами (*опинитись, натрапити, побачити*). Отже, морфологічний статус девербатива втрачається, але семантика одноразової завершеної дії зберігається. Стратегія перекладу: трансформація частини мови, яка дозволяє передати динаміку та інтерактивність описаних подій у художньому контексті, зберігаючи природність українського тексту.

Miasteczko jest groźne, ponieważ rodzi ***pragnienie posiadania*** *i* ***bycia*** *posiadanym* [71, s. 3] – *Містечко грізне, адже породжує* ***прагнення володіти*** *й* ***бути*** *власником* [41, с. 2]. У наведеному прикладі польські девербативи *pragnienie posiadania* та *bycia* функціонують як іменники абстрактного

значення, що позначають стан або прагнення: *pragnienie posiadania* – «бажання володіти», *bycia* – «буття /стан перебування у власності». Усі девербативи мають узагальнено-абстрактну семантику і виражають психічні, мотиваційні процеси персонажів. В українському перекладі ці віддієслівні іменники передані через дієслівні конструкції, що дозволяє зберегти семантику прагнення та стану, але змінює морфологічний статус. Стратегія перекладу: трансформація частини мови з метою збереження семантичної точності та природності українського тексту, з адаптацією абстрактного психологічного змісту.

Ludzie jednak nieskorzy są do ***dawania*** *czegoś za nic, za darmo…* [71, s. 6] – *Люди, однак, неохоче* ***дають*** *щось в обмін на ніщо, задарма…* [41, с. 7]. У цьому прикладі польський девербатив *dawanie* утворений від дієслова *dawać* за допомогою суфікса *-nie* і позначає процес або акт віддавання / дарування. Семантика девербативу – тривала або повторювана дія, що передає схильність або звичку персонажів. В українському перекладі *дають* передано дієсловом у теперішньому часі, що відтворює зміст дії, але трансформує морфологічний статус девербатива з іменника в дієслово. Словотвірна відповідність відсутня, семантика процесуальної дії збережена через дієслівну форму. Стратегія перекладу: трансформація частини мови, з метою адекватної передачі смислу повторюваної дії.

...znękany więc jego głosem, uciekał sam przed sobą, aż znalazł ***ukojenie*** *w lesie* [71, s. 9] – *...вимучений його голосом, він утікав сам від себе, аж поки* ***заспокоївся*** *в лісі* [41, с. 13]. Польський іменник *ukojenie* утворений від дієслова *ukoić* за допомогою суфікса *-enie*, що формує віддієслівні іменники жіночого роду, передаючи значення результату дії або стану заспокоєння. У контексті він описує ефект дії – суб’єкт знаходить спокій після внутрішнього конфлікту, тобто стан релаксації та полегшення. В українському перекладі *заспокоївся* передано дієсловом, що відтворює той самий результат дії, проте трансформує девербатив у дієслівну форму. Ця зміна спрямована на

адекватне передання динаміки події в українській мові – від стану до процесу його набуття. Стратегія перекладу: трансформація девербатива в дієслово для збереження смислового навантаження.

Ich skóra przypominała bibułkę do ***pakowania*** *bombek po świętach…* [71, s. 20] – *Їхня шкіра нагадувала тонкий папір, у який* ***пакують*** *після свят ялинкові прикраси…* [41, с. 32]. У польському оригіналі *pakowania* утворено від дієслова *pakować* за допомогою суфікса *-anie*, що формує віддієслівні іменники з процесуальною семантикою дії. Проте у контексті він не позначає самостійної дії, а слугує елементом порівняльного звороту, де шкіра людини порівнюється з папером для пакування прикрас. Тобто девербатив тут втрачений як покажчик активного процесу і виступає образним компонентом метафори. В українському перекладі дієслово *пакують* відтворює базовий процес дії, проте також виконує функцію описового порівняння, не передає девербатив як самостійний лексичний елемент. Використано стратегію лексико-семантичної трансформації, яка зберігає смисловий образ та функцію порівняння, але не повторює повністю словотвірну структуру девербативу. Семантика процесу втрачає автономність, а роль девербативу зводиться до контекстуальної образності, що властиво художньому стилю О. Токарчук, де часто поєднуються реалістичне й метафоричне бачення світу.

Izydora poraziło ***odrętwienie*** *czy lęk, przestał myśleć, jakby usnął* [71, s. 41] – *Це Ізидора* ***паралізувало****, він перестав думати, неначе заснув* [41, с. 70]. Польський іменник *odrętwienie* утворений від дієслова *odrętwieć* за допомогою суфікса *-nie* і належить до девербативів з відтінком стану або результату дії («оцепеніння», «втрата чутливості»). У наведеному контексті девербатив описує суб’єктивне відчуття персонажа, стан паралічу або заціпеніння, який впливає на його когнітивну та моторну активність. В українському перекладі використано дієслово *паралізувало*, що передає суть стану, проте трансформує девербатив у дієслівну конструкцію, втрачаючи морфологічну форму віддієслівного іменника. Це є прикладом стратегії

лексико-семантичної трансформації, де семантика стану зберігається, але словотвірна модель змінюється, щоб підкреслити динаміку впливу на персонажа.

...zabierał się do ***pomagania*** *Misi w kuchni: rąbał drzewo, wynosił* ***jedzenie*** *kurom, zrywał porzeczki na kompot…* [71, s. 49] – *...брався* ***допомагати*** *Місі на кухні: рубав дрова,* ***годував*** *курей, рвав смородину для компоту…* [41, с. 83]. Польський девербатив *pomagania* утворений від дієслова *pomagać* за допомогою суфікса *-nie*. Він має процесуальне значення, позначає сам акт допомоги як тривалу, повторювану дію. Слово *jedzenie* у польському тексті також є віддієслівним іменником від дієслова *jeść*, але в цьому контексті воно позначає результат дії – їжу, тобто об'єкт, а не процес. В українському перекладі *pomagania* передано через дієслово *допомагати*, що зберігає процесуальний аспект і тривалість дії. *Jedzenie* передано як *годував курей*, тобто відтворено дію «надати їжу», що відповідає змісту польського речення. Це є прикладом лексико-семантичної трансформації, спрямованої на збереження активного стилю оповіді.

Misia rozdała podpitym żołnierzom noże do ***obierania*** *ziemniaków* [71, s. 54] – *Міся роздала солдатам, які були вже під чаркою, ножі, аби* ***чистили*** *картоплю* [41, с. 93]. У наведеному уривку польський девербатив *obieranie* утворений від дієслова *obierać* за допомогою суфікса *-nie*. Він має процесуальне значення, тобто позначає тривалий або повторюваний процес очищення картоплі, і в оригіналі функціонує як іменник, що узагальнює дію. В українському перекладі цей девербатив передано дієсловом *чистили* у минулому часі множини, що дозволяє зберегти процесуальність дії, але змінює граматичний статус: з іменника переходить у дієслівну форму. Така трансформація є прикладом лексико-семантичної адаптації, яка підкреслює природність мовного вираження для українського читача, не втрачаючи семантики дії, що розгортається в часі. Отже, польський девербатив передає

тривалий процес, а український переклад, хоча й змінює морфологічний клас слова, відтворює основну семантичну характеристику дії.

Zeszłoroczne wysiłki ***budowania*** *wszystkiego od nowa spełzły na niczym* [71, s. 14] – *Торішні намагання* ***почати*** *все заново пішли намарно* [41, с. 21]. У цьому прикладі польський девербатив *budowania* утворений від дієслова *budować* за допомогою суфікса *-nie* і позначає процес тривалого, цілеспрямованого відтворення або створення чогось. Він функціонує як іменник жіночого роду, що узагальнює дію будування, зберігаючи аспект недоконаного виду. Український переклад передає цю семантику через словосполучення *намагання почати все заново*, де дієслівна конструкція відтворює процесуальний характер дії, тобто збережено основний семантичний зміст – процес активної діяльності, спрямованої на досягнення результату. Трансформація в українському перекладі є прикладом лексико-семантичної адаптації: перекладач передав процес і прагнення діяти через більш природний для української мови вираз, зберігаючи часовий та аспектуальний відтінок дії.

Matka miała wiele innych zajęć – ***gotowanie, pranie, sprzątanie*** *obejścia* [71, p. 72] – *Мама мала багато інших клопотів –* ***варила*** *їжу,* ***прала, прибирала*** [41, с. 125]. У наведеному фрагменті польські девербативи *gotowanie, pranie, sprzątanie* утворені від дієслів *gotować, prać, sprzątać* за допомогою суфікса *-anie*, який у польській мові є продуктивним для формування іменників жіночого роду, що позначають процес тривалої, регулярної або повторюваної дії. Кожен із цих девербативів акцентує увагу не лише на самій дії, а й на її процесуальності та предметі діяльності: *gotowanie* – приготування їжі як діяльність, *pranie* – прання як процес, *sprzątanie obejścia* – прибирання конкретного простору (двору). В українському перекладі *варила їжу, прала, прибирала* девербативи передані конструкцією дієслово + іменник у першому випадку (*варила їжу*), і дієсловами минулого часу у двох інших (*прала, прибирала*). Отже, у випадку

gotowanie – варила їжу семантика процесу передана, однак морфологічний статус девербатива змінено на дієслово, іменниковий компонент (як форма процесу) частково втрачено, проте відтворено конкретний об'єкт дії (їжу). Щодо *sprzątanie obejścia – прибирала*: переклад передає саму дію, але не відтворює іменникову структуру та конкретизацію об'єкта (обійстя), що є частиною процесуальної семантики польського девербатива. Перекладач застосував лексико-семантичну трансформацію, зберігаючи базову семантику дії, але змінюючи морфологічний та синтаксичний статус. У результаті український переклад передає функцію дії, проте частково втрачається абстрактний характер процесу та акцент на об'єкті дії, властивий польським девербативам.

Zaczyna się od ***dygotania*** *w klatce piersiowej* [70, s. 38] – *Починається від того, що серце у грудях* ***тремтить*** [40, с. 21]. Польський девербатив *dygotanie* утворений від дієслова *dygotać* за допомогою суфікса *-anie* і означає процес тремтіння, внутрішнього трепету, найчастіше фізіологічного або емоційно зумовленого. В українському перекладі замість віддієслівного іменника використано вербальну конструкцію з дієсловом *тремтіти* (*серце ... тремтить*). Відбулася частиномовна трансформація: іменник зі значенням процесу (*dygotanie*) передано дієслівною формою, що конкретизує суб'єкта дії (серце). Така заміна посилює експресивність і створює більш образний і природний для українського мовлення опис фізичного стану. Процесуальна семантика збережена, але змінено спосіб репрезентації дії – замість номінативного позначення процесу надано предикативне його зображення.

Nie ma czasu do ***stracenia*** [69, s. 132] – ***Гаятися*** *не можна* [39, с. 77]. Польський оригінал містить девербатив *stracenie* (утворений від дієслова *stracić* за допомогою суфікса *-enie*), який позначає процес втрати, марнування часу. В українському перекладі віддієслівний іменник не збережено: замість номінативної конструкції використано безособову дієслівну форму *гаятися*. Процесуальна семантика «марнування часу» передана імпліцитно через дієслово

гаятися, яке у сучасній українській мові має розмовно-нейтральне забарвлення і природно відтворює зміст оригіналу. Заміна забезпечує динамічність і лаконізм вислову, що відповідає стилістиці української фрази-попередження.

В аналізованій групі спостерігаємо систематичну трансформацію частини мови: польські віддієслівні іменники передаються в українському перекладі дієслівними формами. Така зміна зумовлена як структурно-типологічними відмінностями між польською та українською мовами, так і стилістично-комунікативними настановами перекладача, спрямованими на природність і динамічність вислову. В українських перекладах втрачений номінативний характер девербатива, натомість збережено процесуальну семантику, притаманну оригіналові. Дієслово у функції предиката часто забезпечує експресивність і образну конкретизацію дії, що узгоджується з поетикою художнього тексту. У більшості випадків спостерігається лексико-семантична адаптація, яка дозволяє компенсувати втрату словотвірної форми через посилення динамічного або емоційного компоненту вислову.

Типовими стратегіями перекладу в межах цієї групи є:

- трансформація частини мови (іменник → дієслово) – (*drżenie – тремтіти; dawanie – дають; pomagania – допомагати; budowania – почати заново*);

- лексико-семантична трансформація – (*pakowania – пакують; odrętwienie – паралізувало*): зміст зберігається, але змінюється спосіб його вираження;

- конкретизація – у випадках, коли дієслово уточнює суб'єкта або спосіб дії (*dygotanie – серце тремтить*);

- цілісне перетворення: номінативна структура речення перебудовується у предикативну (*nie ma czasu do stracenia → гаятися не можна*).

З погляду еквівентності, такі переклади досягають функціональної рівнозначності: незважаючи на втрату морфологічної відповідності, передано процесуальний зміст, емоційно-стилістичне навантаження та комунікативну

функцію девербатива. Отже, у межах цієї групи домінують лексико-граматичні трансформації з переважанням дієслівних засобів, що відтворюють динаміку й експресію польського оригіналу відповідно до норм українського художнього мовлення.

3.2.2.1. Переклад за допомогою дієслівних конструкцій (дієприкметникових і дієприслівникових форм). У цю підгрупу входять приклади, де процесуальність або тривалість дії, виражена польським віддієслівним іменником, у перекладі реалізується через дієприкметник чи дієприслівник, що забезпечує більш природну синтаксичну інтеграцію в українському реченні.

– Nie wierzę w to – powiedział Izydor z ***przekonaniem*** [71, s. 75]. *– Я в це не вірю, – сказав Ізидор* ***переконано*** [41, с. 129]. У польському реченні *z przekonaniem* – девербатив на *-nie* (від przekonać), що позначає стан переконаності мовця. В українському перекладі замість віддієслівного іменника використано дієприслівник *переконано*, тобто передано спосіб мовлення, а не названий стан. Перекладач використовує трансформацію іменника на дієслівну форму, яка зміщує акцент з «внутрішнього стану» на «манеру висловлення». Семантика загалом збережена, проте абстрактність стану, властива девербативу, у перекладі послаблена.

Zapamiętała się w ***kopaniu*** *schronu* [71, p. 51] – *Забулась,* ***копаючи*** *схованку* [41, с. 87]. У наведеному фрагменті польський девербатив *kopaniu* утворений від дієслова *kopać* за допомогою суфікса *-nie*, характерного для формування віддієслівних іменників із процесуальною семантикою. Лексема *kopanie* позначає тривалий, послідовний процес копання, без маркера завершеності дії (недоконаний вид). У реченні функціонує як об’єкт стану, фіксуючи факт занурення персонажа у дію. В українському перекладі дієприслівник *копання* передає процесуальність, але змінює граматичний статус – з іменника на дієслівну форму. Основне процесуальне значення

польського девербатива збережено, однак синтаксичний фокус зміщено: замість називання процесу як об’єкта уваги, український текст подає його як супровідну дію персонажа.

Teraz, przy ***pożegnaniu****, przedstawiają się: Drago i Roman* [69, s. 39] – *Тепер,* ***прощаючись****, вони представляються: Драго й Роман* [39, с. 23]. Польський девербатив *pożegnaniu* утворений від дієслова *pożegnać* за допомогою суфікса *-nie* і є віддієслівним іменником з процесуальним значенням, що позначає сам акт прощання як завершену подію, підкреслюючи обставину часу та умови дії. В українському перекладі цей девербатив передано дієприслівником *прощаючись*, який зберігає процесуальність та часову характеристику дії, проте змінює свій граматичний статус. Це приклад лексико-семантичної адаптації: процес дії передано дієслівною формою, що забезпечує динамічність та безперервність наративу.

Stanąć na boku, ***spaniem*** *w hotelu zarobić na dniówkę, pić rano kawę i jeść śniadanie przy szwedzkim stole, korzystając z obfitości jogurtów* [69, s. 74] – *Можна стояти збоку, заробляти собі на наступний день життя,* ***переспавши*** *ніч у готелі, пити вранці каву й снідати, користаючи з розмаїття йогуртів на шведському столі* [39, с. 43]. Польський девербатив *spaniem* утворений від дієслова *spać* за допомогою суфікса *-nie* і позначає процес тривалого, регулярного або одноразового перебування у сні. Він функціонує як іменник з процесуальним значенням. В українському перекладі цей девербатив передано дієприслівником доконаного виду *переспавши*, що змінює граматичний клас слова: з іменника в польському тексті переходить у дієприслівникову форму, позначаючи одноразовий завершений акт сну. Така трансформація є прикладом лексико-семантичної адаптації: перекладач передав результативний аспект дії, зберігаючи зв’язок із головним дієсловом (*заробляти собі на наступний день життя*), що відповідає контексту і зберігає природність української конструкції. Отже, польський девербатив передає процесуальність дії, тоді як український

переклад акцентує на завершеному результаті дії, зберігаючи загальний смисловий ефект речення.

Książka – tartinka, do połknięcia od razu, bez ***gryzienia*** [69, s. 18] – *Книжка тартинка, яку можливо проковтнути враз, не* ***розжовуючи*** [39, с. 9]. Польський девербатив *gryzienia* утворений від дієслова *gryźć* за допомогою суфікса *-nie* і має процесуальне значення, позначає тривалий або повторюваний акт жування. У контексті виражає дію, необхідну для підготовки до ковтання. В українському перекладі девербатив передано дієприслівниковою формою недоконаного виду *розжовуючи*, що змінює граматичний клас слова: з іменника переходить у дієслівну конструкцію. Така трансформація є прикладом лексико-семантичної адаптації, спрямованої на збереження процесуальної семантики дії. Використання дієприслівника дозволяє передати одночасність дії з основним дієсловом *можливо проковтнути*, що відповідає контексту речення і зберігає зв'язок між діями. Тобто польський девербатив передає тривалий процес, тоді як український переклад зберігає семантику процесу через дієслівну конструкцію, пристосовану до природної української синтаксичної моделі.

Każdy dzień posuwał się bowiem do przodu jak prom na linach, od jednego brzegu do drugiego, mijając po drodze te same czerwone boje, których ***zadaniem*** *było łamać monopol wody na bezmiar i czynić go mierzalnym, a więc dawać złudne wrażenie kontroli* [69, s. 92] – *Кожен день рухався вперед, наче пором по канатах, від одного берега до другого, минаючи по дорозі одні й ті самі червоні буйки,* ***покликані*** *руйнувати монополію води на безконечність і робити її зліченною, себто творити оманливе враження контролю* [39, с. 53]. Польський девербатив *zadaniem* утворений від дієслова *zadać* за допомогою суфікса *-anie* і функціонує як іменник з відтінком результативної або цільової дії – він позначає роль чи призначення об'єкта у певному процесі, тобто те, що об'єкт «повинен виконувати» або для чого він існує у контексті дії. В українському перекладі ця функція передана через

конструкцію *покликані* + інфінітиви (*руйнувати, робити, творити*), яка змінює морфологічний статус із іменника на дієприкметник, водночас зберігаючи семантичний аспект призначення або цілі дії. Така трансформація є прикладом лексико-семантичної адаптації, спрямованої на збереження значення функції об'єкта. Отже, польський девербатив *zadaniem* передає результативну цільову характеристику об'єкта, а український переклад зберігає цю семантику через дієслівну конструкцію, адаптовану до синтаксису української мови.

Blau był chłopcem, gdy jego ojciec, inżynier – który jak inni budowniczowie z demoludów latami odbudowywał Drezno po ***zniszczeniach*** *wojny – zabrał go do Muzeum Higieny* [69, s. 149] – *Бляу був ще хлопцем, коли його батько – інженер, котрий, як і багато інших будівничих із країн соцтабору, роками відбудовував* ***зруйнований*** *у часи війни Дрезден, – узяв його з собою до Музею гігієни* [39, с. 92]. Польський іменник *zniszczenia* утворений від дієслова zniszczyć (зруйнувати) за допомогою суфікса *-enie*, який формує віддієслівні іменники з результативним значенням. Тобто він позначає стан або результат дії руйнування. В українському перекладі відбулася трансформація: девербатив *zniszczeniach* передано через дієприкметник *зруйнований*, узгоджений з іменником *Дрезден*. Така заміна змінює граматичний клас (іменник – дієприкметник), але зберігає основну семантичну інформацію про результат дії – стан міста після руйнувань. Це приклад лексико-семантичної трансформації з метою природного відтворення описового контексту в українській мові.

Ruysch trzymał składniki tej niezwykłej tynktury w ścisłej tajemnicy; zapewne owa substancja była ***rozwinięciem*** *tej samej, dzięki której trwała wciąż noga Filipa Verheyena* [69, s. 224] – *Рюйш тримав склад свого незвичайного розчину у строгій таємниці; вочевидь, він був* ***удосконаленим*** *варіантом того, в якому зберігалася нога Філіпа Фергюйєна* [39, с. 133]. Польський девербатив *rozwinięciem* утворений від дієслова *rozwinąć* («розвивати, розгортати») за допомогою суфікса *-cie*, який у польській мові формує віддієслівні іменники

результату дії або стану. У контексті *rozwinięciem tej samej* девербатив означає результат попереднього розвитку або вдосконалення речовини, тобто певну «розвинену» версію субстанції. В українському перекладі *удосконаленим варіантом* використано лексико-семантичну трансформацію: переклад передає результативний характер дії (речовина була «удосконалена»), зберігаючи основний семантичний компонент девербатива, але змінюючи морфологічний клас із іменника на дієприкметникову конструкцію. Це дозволяє українському тексту залишатися природним, водночас відтворюючи значення «результат розвитку».

Miał na myśli raczej, że to, co kiedyś stanowiło całość, a potem zostało rozbite na części, nadal jest ze sobą mocno powiązane, w ***niewidzialny****, trudny do zbadania sposób* [69, s. 238] – *Він радше мав на увазі, що колишня цілість, хоч тепер і розчленована, далі міцно сполучена, невидним і* ***непоясненним*** *чином* [39, с. 141]. Польський девербатив *zbadania* утворений від дієслова *zbadać* («дослідити, перевірити») за допомогою суфікса *-anie*, який формує віддієслівні іменники з семантикою результату або об'єкта дії. У контексті *trudny do zbadania* девербатив означає те, що важко дослідити або перевірити, тобто результат дії дослідження. В українському перекладі *непоясненним* використано дієприкметник, що описує властивість явища («важко пояснити»). Тут відбувається лексико-семантична трансформація: семантика результату дії девербатива частково передана через дієприкметник, який функціонує як визначення, зберігаючи ідею складності пізнання, але змінюючи граматичний клас. Тобто польський девербатив перетворено на описову характеристику.

У межах цієї підгрупи спостерігається морфологічна трансформація, що полягає у заміщенні польських віддієслівних іменників дієслівними формами в українському перекладі – передусім дієприслівниками та дієприкметниками. Така трансформація поєднує граматичний аспект (зміна частини мови, тобто морфологічний тип трансформації) із лексико-семантичним (зміщення смислових акцентів – з номінативного позначення

процесу на його опис через дію або стан). Вона спрямована на природне синтаксичне і стилістичне відтворення вислову відповідно до норм українського художнього тексту.

Польські девербативи у цій підгрупі, як правило, мають процесуальне або результативне значення, але в перекладі вони набувають динамічного характеру – дія або стан не називається, а зображується у русі. Заміна номіналізованої структури на дієслівну забезпечує експресивність, гнучкість та логічну зв'язність речення, що відповідає українській синтаксичній традиції. Для аналізованої підгрупи характерна граматична трансформація заміни частини мови (іменник → дієслівна форма). Польські девербативи, що позначають процес або стан, в українських перекладах передані дієприкметниками або дієприслівниками.

Отже, основна перекладацька стратегія в цій підгрупі – морфологічна транспозиція (іменник → дієслівна форма) у поєднанні з лексико-семантичною адаптацією, що забезпечує збереження процесуальної семантики при зміні синтаксичної функції.

Віддієслівні іменники польської мови, що уналежнюються до 2-ї групи, так само, як і віддієслівні іменники 1-ї групи, мають семантику процесуальної повторюваної дії, проте перекладаються дієсловами і становлять собою випадки перекладацької конверсії, коли при перекладі здійснюється зміна частини мови (*pakowania – пакують, odrętwienie – паразілувало*). Отже, відбувається лексико-семантична трансформація зі зміною словотвірної моделі. Іншим перекладацьким різновидом у межах цієї групи є лексико-семантична адаптація, сутність якої полягає у перекладі девербативу описовим виразом (*budowania – почати усе заново*).

У межах другої групи виокремлено лише одну підгрупу девербативів, які перекладаються безособовими формами дієслова – дієприкметником і дієприслівником (*pożegnaniu – прощаючись, zniszczeniach – зруйнований*). У проаналізованих прикладах спостерігається явище лексико-семантичної

адаптації, подекуди зі зміною семантичного фокусу «процесуальність → результативність» або навпаки.

3.2.3. Інші способи перекладу польських девербативів

Третя група включає різні випадки перекладацьких рішень, що не належать до попередніх типів: передачу через прикметники, лексико-семантичні заміни, перифрази, іменники іншої семантичної категорії тощо. Такі трансформації зумовлені контекстом, жанровими особливостями тексту або прагненням зберегти стилістичний ефект оригіналу.

Pana bawi ***pokazywanie*** *mu tych wszystkich strasznych rzeczy* [71, s. 50] – *Вас тішить,* ***коли Ізидор бачить*** *усі ці страшні речі* [41, с. 86]. У польському оригіналі девербатив *pokazywanie* утворений від дієслова *pokazywać* за допомогою суфікса *-nie* і має процесуальне значення, тобто позначає тривалий або повторюваний акт демонстрування чогось, він не конкретизує суб'єкта дії, тобто дія подається абстрактно. В українському перекладі девербатив відтворено через дієслівну конструкцію *коли Ізидор бачить*, де дієслово передає процесуальний характер дії, зберігаючи семантичну характеристику тривалого сприйняття або демонстрування. Водночас переклад вводить конкретного суб'єкта (Ізидора), якого в польському тексті немає, що є прикладом конкретизації суб'єкта дії. Отже, переклад поєднує кілька трансформацій: граматична (транспозиція) –девербатив у польській мові замінено на дієслово в українській; лексико-семантична (конкретизація суб'єкта дії) – поява Ізидора як агента дії; семантична адаптація – збереження процесуального значення оригінального девербатива.

Jeżeli nie wie się, «gdzie» jest Bóg – a ludzie czasem zadają takie ***pytania*** *– trzeba popatrzeć na to wszystko, co zmienia się i porusza, …* [71, s. 42] – *Якщо не знати, «де» він, – а люди іноді цим* ***цікавляться****, – треба поглянути на все те, що змінюється й рухається, …* [41, с. 72]. У польському оригіналі *pytania* утворене від дієслова *pytać* за допомогою суфікса *-anie* й має процесуальне

значення – позначає акт запитування, цікавлення, тобто тривалу або повторювану дію пізнавального характеру. У реченні воно виступає об'єктом дієслова *zadają*, інтегруючись у складну синтаксичну конструкцію. В українському перекладі *pytania* передано конструкцією *цим цікавляться*, де дієслово *цікавляться* відтворює процесуальність і динаміку дії оригіналу, але граматичний клас змінено: іменник у польському тексті стає дієслівною конструкцією в українському. Водночас відсутня конкретизація *питання*, тобто відбувається вилучення словесної одиниці (компресія) із компенсацією процесуальної семантики через дієслівну форму. Трансформації, що спостерігаються: граматична (субституція) – заміна девербатива на дієслівну конструкцію; лексико-семантична (компресія + компенсація) – опущено сам іменник, збережено процесуальне значення; синтаксична адаптація – збережено ритм і функцію дії у тексті, узгоджено з контекстом українського речення.

Mam do twojej kolekcji jeszcze jedno, ostatnie ***pytanie****: Dokąd zmierzamy? Co jest celem czasu?* [71, s. 29] – *Маю для твоєї збірки ще одне, останнє: «Куди прямуємо? Яка мета часу?»* [41, с. 48]. У польському оригіналі *pytanie* передається за допомогою питальної конструкції і позначає акт запитування, звернення уваги на сенс або мету. В оригіналі наявність питання органічно пов'язана з діалогічною структурою тексту і зберігає риторичну функцію. В українському перекладі питальна лексема *pytanie* опущена – переклад передає зміст запиту через формулювання самого питання (*Куди прямуємо? Яка мета часу?*), зберігаючи риторичний і смисловий аспект оригіналу. Опущення іменника є прикладом вилучення словесної одиниці (компресія), де граматичний компонент девербатива замінено синтаксичною конструкцією, що зберігає питальну функцію. Отже, перекладацькі трансформації, наявні у цьому прикладі: лексико-семантична (компресія) – відсутність явного слова «питання» не впливає на смислове навантаження; синтаксична адаптація – забезпечення риторичної функції та плавності тексту.

Awanturowała się tylko Graziella, nikt więcej, uznano jednak, że w tej szczególnej sytuacji lepsze jest takie ***rozwiązanie*** *niż żadne* [69, s. 356] –

Обурювалася лише Ґраціелла, більше ніхто. Зрештою, вирішили, що в такій незвичайній ситуації краще ***так****, ніж ніяк* [39, с. 211]. У польському оригіналі *rozwiązanie* утворене від дієслова *rozwiązać* за допомогою суфікса *-anie*, що має результативне значення – позначає конкретний акт вирішення, підсумковий результат дії. У реченні воно виступає як підмет або об'єкт оцінки, інтегруючись у синтаксичну структуру коментаря щодо ефективності дії. В українському перекладі *rozwiązanie* передано конструкцією *так…*, тобто без прямого іменникового відповідника. Дія девербативу не втрачена цілком, а її результативний відтінок передано опосередковано через контекстну оцінку ситуації (*що… краще так, ніж ніяк*). Цей переклад є прикладом лексико-семантичної трансформації – компресії з компенсацією, оскільки семантика дії зберігається, але граматичний клас і лексична форма змінені. Трансформації: граматична (субституція) – заміна девербатива на описовий вираз без іменника; лексико-семантична (компресія + компенсація) – опущено прямий іменник, збережено результативний зміст через контекст; синтаксична адаптація – речення переформульоване для природності української мови, зберігаючи оцінний компонент оригіналу.

Czasami imię spada z nieba jak kleks – z zaskoczenia, wyraźne, doskonałe. Wobec takiego ***objawienia*** *nic nie można zrobić* [69, s. 365] – *Часом ім'я падає з неба, як чорнильна ляпка – несподівано й чітко.* ***Тоді*** *вже нічого не вдієш* [39, с. 216]. Польський девербатив *objawienie* утворений від дієслова *objawić* за допомогою суфікса *-enie* з відтінком результативності або завершеності дії. У даному контексті *objawienie* означає конкретний акт відкриття або появи чогось несподіваного та значущого, що має завершений характер і змушує героя реагувати. В українському перекладі *objawienie* опущено як іменник, і його значення передано через контекстну ситуацію: *Тоді вже нічого не вдієш*. Тобто семантичний ефект появи імені збережено (герой безсилий перед подією), але граматична форма змінена – із девербативу на описову конструкцію без іменника. Типи перекладацької трансформації: граматична

(субституція) – заміна іменника дієслівною конструкцією (описовим висловом), що передає реакцію на подію; лексико-семантична (компресія + компенсація) – прямий девербатив опущено, а його результативний сенс компенсується через опис події; синтаксична адаптація – речення переструктуроване для природності українського тексту, зберігаючи ефект несподіванки та безсилля героя перед явищем.

*Nawet **odkurzanie** to przemywanie ran* [72, s. 17] – *Навіть **прибирання пилососом** – це промивання ран* [42, с. 103]. Польський девербатив *odkurzanie* утворений від дієслова *odkurzać* за допомогою суфікса *-anie* й позначає процес прибирання пилососом, оскільки в польській мові існує відповідний іменник *odkurzacz*. Семантично це процесуальний девербатив, який підкреслює тривалу або повторювану дію. В українському перекладі девербатив конкретизовано як «прибирання пилососом», оскільки словотвірна модель для утворення природного девербативу від *пилосос* відсутня. Семантика процесу збережена, але додано уточнення про засіб дії, що відповідає способу виконання процесу в оригіналі. Типи перекладацьких трансформацій: лексико-семантична (конкретизація через пояснення засобу дії); граматична (субституція не відбувається) – девербатив зберігає статус іменника, хоча додано уточнення; синтаксична адаптація – структура речення збережена, підкреслюється ефект порівняння з промиванням ран.

*Ksiądz podziękował Panu i zaczął organizować **sypanie** wałów* [71, s. 17] – *Його преподобіє подякував Господові й почав **скликати парафіян*** [41, с. 28]. У польському оригіналі *sypanie* утворений від дієслова *sypać* за допомогою суфікса *-anie*, тобто це девербатив процесуальний, що буквально позначає «насипання» або «розсипання» чогось (у даному випадку валів). Слово має процесуальний аспект і описує фізичну дію. В українському перекладі *sypanie wałów* передане як *скликати парафіян*. Тут відбувається значна семантична трансформація: фізичний процес насипання валів змінюється на організацію людей для конкретної дії; девербатив *sypanie* не збережено як

іменник – відбувається перехід на дієслівну конструкцію з новим суб'єктом (парафіяни); смисл зміщується від прямої фізичної дії до соціально-організаційної діяльності ксьондза. Типи перекладацьких трансформацій у прикладі: лексико-семантична – смислова компенсація й конкретизація (фізична дія → соціальна дія); граматична (субституція): девербатив у польській мові переходить у дієслівну конструкцію в українській; текстово-ситуативна адаптація – перекладач зберігає логіку наративу та роль суб'єкта (ксьондз організовує активність).

Ruta miała wiele pomysłów. Bawili się w ***chowanie*** *i* ***odnajdywanie****, w* ***udawanie*** *drzew, w berka, w* ***układanie*** *z patyczków różnych figur, raz małych jak dłoń, czasem wielkich, na kawał lasu* [71, s. 40] – *Рута мала багато задумів. Вони гралися в* ***хованки****,* ***ставали*** *деревами, бігали навздогін,* ***викладали*** *з прутиків різні фігури, то маленькі, як долоня, то великі, як шмат лісу* [41, с. 69]. У польському тексті наведено кілька девербативів, утворених за допомогою суфікса *-anie*, що позначають процесуальні, тривалі дії, характерні для дитячих ігор: *chowanie, odnajdywanie, udawanie, układanie*. Кожен з них описує певну дію як процес: *chowanie* – ховатися, процес укриття; *odnajdywanie* – знаходити, процес пошуку; *udawanie* – удавання, прикидатися кимось / чимось; *układanie* – укладати, процес складання / організації предметів у фігури. В українському перекладі відбулося кілька трансформацій: *chowanie* – *хованки* – відбулося лексико-семантичне узагальнення (девербатив *ховання* перетворено на назву гри, що підкреслює контекст дитячої розваги); *odnajdywanie* – опущено, це приклад вилучення слова, що не впливає суттєво на загальний зміст речення, оскільки дія інтегрована у поняття «гра в хованки»; *udawanie* – *ставали деревами* – відбувається субституція та конкретизація (процесуальний девербатив *прикидатися / удавати* передано дієслівною конструкцією, що описує конкретний прояв цієї дії у грі); *układanie* – *викладали* – девербатив *układanie* передано дієсловом минулого часу *викладали*, що відтворює процес

укладання предметів у фігури, зберігаючи аспектуальність дії, але змінює граматичний клас слова. Типи трансформацій у цьому уривку: лексико-семантичні: конкретизація (*udawanie – ставали деревами*), узагальнення / генералізація (*chowanie – хованки*), вилучення (*odnajdywanie*); граматичні (субституція) – іменник девербатив переданий дієслівною формою (*udawanie, układanie*); контекстуальна адаптація – перекладач підкреслює образ гри, зберігаючи послідовність дій і наративний ритм. Отже, український переклад поєднує різні трансформації, щоб зберегти семантику процесів гри та природність вислову, навіть якщо деякі девербативи не відтворені буквально.

Ida patrzy na ten ruch za oknem i wydaje jej się, że widzi za tym ***falowaniem*** *jakieś ciemniejsze, bardziej oddalone kształty* [70, s. 46] – *Іда дивиться на цей рух за вікном і їй здається, що бачить за тими* ***хвилями*** *якісь темніші, віддалені форми* [40, с. 26]. Польський девербатив *falowanie* утворений від дієслова *falować* із суфіксом *-anie*, характерним для віддієслівних іменників середнього роду із процесуальною семантикою. У наведеному контексті позначає процес хвилювання / коливання простору за вікном, тобто передає динамічний, тривалий характер дії. Український переклад *хвилі* – це іменник, що називає результат або форму руху води / повітря, а не сам процес. Тож відбулося зміщення граматичної категорії: девербатив було передано не віддієслівним іменником, а іменником із субстантивною семантикою, який актуалізує образ, а не дію. Переклад надає фрагменту більш образного, зорового забарвлення, тоді як оригінал містить абстрактно-процесуальний відтінок.

Tylko w sprawach naprawdę koniecznych – pomyłka w ***kwitowaniu*** *ziarna, zatrzymanie maszyn* [71, s. 11] – *Тільки в справах найнеобхідніших – помилка в* ***квитанціях*** *на зерно, зупинка млина* [41, с. 17]. Польський девербатив *kwitowaniu* утворений від дієслова *kwitować* за допомогою суфікса *-anie*, що формує іменники середнього роду зі значенням процесу або акту дії – тут він позначає дію оформлення документів / квитанцій. Український переклад *квитанціях* не є віддієслівним іменником: він належить до іменників, що

позначають предмет або документ, а не процес. Отже, відбулося лексико-семантичне модифікування: семантика процесу дії (оформлення квитанції) втрачається, акцент зміщується на самі документи. Стратегія перекладу – трансформація з переходом від процесуального до предметного значення, що впливає на відтворення девербативної семантики оригіналу.

Miała niewielką arytmię, prawdopodobnie od ***urodzenia*** *albo z powodu angin w dzieciństwie* [70, s. 47] – *Мала незначну аритмію, ймовірно,* ***вроджену*** *або через ангіни в дитинстві* [40, с. 26]. Польський девербатив *urodzenia* утворений від дієслова *urodzić* за допомогою суфікса *-enie* і функціонує як іменник середнього роду, що позначає стан або момент народження – тобто часову точку або походження дії, без процесуальної семантики. У контексті він використовується для вказівки на причину чи джерело аритмії (тобто «від народження»). В українському перекладі ця семантика передана через прикметник *вроджену*, який зберігає відтінок причини або вихідної властивості, але змінює морфологічний клас із іменника на прикметник. Це є прикладом лексико-семантичної трансформації, яка дозволяє природно передати значення польського девербатива в українській мові, водночас зберігаючи інформацію проджерело або походження ознаки (тобто аритмії «від народження»). Тобто польський девербатив *urodzenia* передає стан чи момент народження, а український переклад через прикметник вроджену зберігає семантичну функцію позначення первинної властивості, забезпечуючи природне стилістичне оформлення тексту.

Ksiądz stanął na ganku i rozejrzał się z ***uznaniem*** [71, s. 36] – *Ксьондз став на ґанку і роздивлявся* ***схвально*** [41, с. 61]. У польському варіанті *z uznaniem* – девербатив, утворений за допомогою суфікса *-nie* (від *uznać*) із значенням вияву схвалення / визнання, що позначає оцінний стан мовця під час дії (*rozejrzał się*). В українському перекладі девербатив не збережено: замість іменника в орудному відмінку використано прислівник *схвально*, який передає характер виконання дії. Здійснено трансформацію іменника на

прислівник. Семантика схвалення передана, однак абстрактність стану та номінативність польського девербатива редуковані: український варіант акцентує на модальній оцінці дії, а не на самому «виявленому визнанні» як окремому понятті.

Девербативи польської мови 3-ї групи уміщують інші способи перекладацький трансформацій: аналіз наведених прикладів показує, що у зазначеній групі домінує комплексна комбінована трансформація, яка поєднує кілька прийомів – як лексико-семантичних (конкретизація, генералізація, диференціація, цілісне перетворення, компенсація втрат, експлікація), так і граматичних (морфологічні та синтаксичні заміни). Головна мета перекладача в цих випадках – не буквальне збереження словотвірної форми девербатива, а відтворення функціонального, прагматичного та образного ефекту оригіналу в умовах норм української мови та очікувань українського читача.

Перекладацькі рішення у цій групі орієнтовані на збереження комунікативної функції та образного навантаження оригіналу за рахунок граматичної і лексичної адаптації. Часто при цьому відбувається втрата прямої словотвірної еквівалентності, але функціональна еквівалентність (передача процесу / стану / ефекту) здебільшого досягається за допомогою компресії та компенсації, конкретизації чи перефразування, залежно від контексту та стилістичних вимог перекладу.

* * *

Аналіз польських віддієслівних іменників у художніх текстах і їхніх українських перекладів показав, що категорія віддієслівного іменника в українській мові є продуктивною, це підтверджується великою кількістю польських девербативів, перекладених українськими віддієслівними іменниками, утвореними різними способами. Так, серед проаналізованих прикладів понад половина польських дериватів передані українськими іменниками, утвореними від дієслів за допомогою суфіксального способу, або через нульовий афікс, що відтворює процесуальний характер дії.

Частина девербативів у перекладі відтворена дієсловами або дієслівними конструкціями (дієприслівниками, дієприкметниками, дієслівними словосполученнями), що дозволяє зберегти процесуальність дії та її тривалість, іноді зберігаючи семантику активності та повторюваності. У окремих випадках переклад змінює первісну семантику, передаючи результат дії або конкретизуючи її ефект.

Інші приклади польських девербативів у художньому тексті перекладені альтернативними способами, які частково або зовсім не пов’язані з дієслівною семантикою, наприклад через узагальнені або описові словосполучення, антонімічні чи трансформаційні конструкції. Це свідчить про гнучкість української мови у відтворенні семантики дії та її контекстуальних нюансів, а також про тенденцію обох мов використовувати дієслово як основу для словотворення та передання процесуальної дії.

У цілому аналіз показує, що перекладацькі трансформації українською мовою здебільшого спрямовані на збереження процесуального й аспектуального значення польських віддієслівних іменників, забезпечуючи адекватне відтворення образної системи та стилістики оригіналу.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило проаналізувати віддієслівні іменники (девербативи) польської мови та з'ясувати специфіку їхнього відтворення в українських перекладах художніх творів Ольги Токарчук. На основі системного огляду наукової літератури, аналізу словотвірних моделей і зіставлення мовного матеріалу зроблено такі узагальнення.

По-перше, встановлено, що девербативи становлять важливу й продуктивну словотвірну категорію як у польській, так і в українській мовах, оскільки дозволяють репрезентувати процесуальні, результативні та понятійні значення в іменниковій формі. Їхнє функціонування охоплює художній, публіцистичний, науковий та офіційно-діловий стилі, що підкреслює їхню значущість у сучасній мовній системі.

По-друге, у польській мові сформовано розгалужену систему словотвірних моделей девербативів. Найпродуктивнішими є моделі із суфіксами *-nie, -enie, -anie, -cie,* що відображають аспектуальні характеристики вихідних дієслів – доконаний / недоконаний вид, морфемну будову основи та семантику дії.

У межах цих моделей важливу роль відіграють також темпоральні параметри творення девербативів, що впливають на їхню семантичну диференціацію.

По-третє, українська система віддієслівних іменників виявляє як спільні, так і відмінні риси порівняно з польською. Спостерігається тенденція до втрати прямої валентності та переходу до прийменниково-відмінкових конструкцій і атрибутивних поширень, що зумовлює граматичну й синтаксичну перебудову відповідних словосполучень у перекладі.

Українські девербативи широко функціонують у термінологічних системах і активно демонструють адаптацію іншомовних словотвірних моделей до власної морфології.

По-четверте, аналіз перекладацьких трансформацій засвідчив, що при відтворенні девербативів перекладачі застосовують широкий спектр

прийомів: лексичні, граматичні, синтаксичні перетворення, зокрема конкретизацію, генералізацію, описовий переклад, заміну частини мови, транспозицію та синтаксичну перебудову структури висловлення.

Вибір трансформації залежить від контексту, семантики вихідної форми, її функціонального навантаження та норм цільової мови.

Стильова специфіка художньої прози Ольги Токарчук – поліфонічність, міфопоетичність, філософічність, складна хронотопна організація та висока образність – також істотно впливає на перекладацькі рішення. Зокрема, перекладачам нерідко доводиться відтворювати не лише номінативне, а й образно-стилістичне навантаження девербативів, що формує додаткові смислові та емоційні пласти тексту.

У цілому дослідження підтвердило гіпотезу про існування системи регулярних відповідників між девербативними структурами польської та української мов, проте також виявило стійку варіативність перекладацьких стратегій, обумовлену як граматичними відмінностями мов, так і художньо-стилістичними завданнями перекладу.

Система регулярних відповідників між польськими віддієслівними іменниками та їх перекладами українською мовою на матеріалі художньої прози Ольги Токарчук унаочнено в наявності трьох основних груп відповідників:

1. Українські девербативи, які передають процесуальність або результативність дії польського оригіналу. Усередині групи спостерігається варіативність словотвірних формантів та семантичних відтінків.

2. Дієслівні форми (дієслова, дієприкметники, дієприслівники), за допомогою яких перекладачі відтворюють динаміку, аспектуальність і ситуативність дії, особливо тоді, коли іменник у польській мові вжито для стилістичного узагальнення або ритмічної організації фрази.

3. Інші лексико-синтаксичні відповідники – описові конструкції, фразеологічні звороти, лексичні заміни, що застосовуються у випадках, коли

українська мова не має прямого морфологічного еквівалента або коли збереження змісту потребує ширшої смислової реконструкції.

Спостереження на матеріалі художнього тексту засвідчили домінування варіативних перекладацьких стратегій, серед яких найбільшу частотність мають стратегії, орієнтовані на адаптацію до структури мови перекладу, описовий переклад, засоби граматичної конверсії.

Результати роботи можуть бути використані у викладанні курсів «Словотвір сучасної української та польської мов», «Теорія і практика перекладу», а також як навчального матеріалу з перекладознавства, зокрема для аналізу та практики перекладу девербативів

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонівська М. Головні особливості функціонування та перекладу метафор у сфері публіцистичного дискурсу. *Молодий вчений*. 2016. № 4.1. С. 19–23.

2. Валюх З.О. Типологія словотвірних парадигм іменника в українській мові. Автореф. дис. … докт. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2006. 29 с. URL: http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/1661/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D1%85.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари, 2004. 398 с.

4. Вихованець І. Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови. *Українська мова*. 2012. № 2. С. 3–10.

5. Володіна Т.С., Рудківський О.П. Загальна теорія перекладу для першого (бакалаврського) рівня. Навч.-метод. посібник. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2017. 296 с.

6. Галич О. Теорія літератури. К.: Либідь, 2008. 488 с.

7. Гінзбург М. Українські віддієслівні іменники на *-нння, -ття* на тлі сусідніх слов'янських мов. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології».* 2013. № 765. С. 3–13. URL: https://science.lpnu.ua/uk/terminologiya/vsi-vypusky/visnyk-no-765-2013/ukrayinski-viddiyeslivni-imennyky-na-nnya-ttya-na-tli

8. Гінзбург М. Видове протиставлення віддієслівних іменників на позначення опредметнених процесів у слов'янських мовах. *Українська мов*а. 2011. № 2. С. 30–43.

9. Дзядевич Т., Ящук А. Творчість Ольги Токарчук: Кілька крапок над «і». (Ч. ІІ). 2009. URL: https://litakcent.online/2009/10/01/tvorchist-olhy-tokarchuk-kilka-krapok-nad-i-chastyna-ii.html

10. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.

11. Калинюшко О. Жанрові модифікації травелогу в романі Ольги Токарчук «Бігуни». Молодий вчений. №6 (2). С. 88–92.

12. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Для студентів вищих закладів освіти. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.

13. Кияк Т. Р., Огуй О. Д., Науменко А. М. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова Книга. 2006. 592 с.

14. Колібаба Л. Семантико-функціональна характеристика суфіксів іменників дії в аспекті дивергенції. *Українська мова*. 2005. № 3. С. 27–37.

15. Кондратьєва О. В. Відтворення метафорики романів Д. Брауна в українських перекладах. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2012. Вип. 22. С. 92–99.

16. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. Київ: Юніверс, 2003. 280 с.

17. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підручник. 5-те вид., виправ. і допов. Вінниця: Нова Книга, 2017. 448 с.

18. Коцюба З. Г. Експресивність номінативних речень як перекладознавча проблема (на мат. англ. та укр. мов): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 «Перекладознавство». Київ, 2001. 21 с.

19. Кочан І. М. *Словотвір сучасної української літературної мови: Морфолого-семантичний аспект.* Львів: Паїс, 2006. 288 с.

20. Кульбабська О. Девербативи в простому неелементарному реченні: функціонально-лінгвістичний аналіз (на матеріалі мови творів І.Чендея). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*: [зб. наук. ст.]. Вип. 11. Ужгород: Говерла, 2007. С. 228–233.

21. Лавринович Л. Художня інтерпретація ідеї часопростору в романі О. Токарчук «Prawiek i inne czasy». *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог: Національного університету «Острозька академія», 2012. Вип. 28. С. 128–149.

22. Левіна С. Моделювання дієслів і віддієслівних іменників від абстрактних іменників іншомовного походження на -ці(я). *Вісник Нац. ун-ту*

«Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». 2006. № 559. С. 14–18. URL: https://science.lpnu.ua/terminology/all-volumes-and-issues/visnik-no-559-2006/modelyuvannya-diiesliv-i-viddiieslivnih

23. Лелет І. О. Лексико-семантичні трансформації в українському перекладі твору Е. А. По «Золотий жук». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.* 2018. № 37. С. 94–97.

24. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 304 с.

25. Матусяк Г. Міфи vs реальність у збірці есеїв Ольги Токарчук “Czuły narrator”. Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Збірник наукових праць (філологічні науки). № 22. 2023. С. 36–41.

26. Науменко Л. П., Гордєєва А. Й. Практичний курс перекладу з англійської мови на українську: навч. посібник. Вінниця: Нова Книга, 2011. 136 с.

27. Омельчук С. *Сучасна українська лінгводидактика*. Київ: Києво-Могилянська академія, 2019. С. 83–99

28. Павлінчук Т. Tkwić we wnętrzu: особливості перекладу окремих лексичних одиниць із польської мови на українську. *Українська полоністика.* 2021. Vol 19. С. 41-52.

29. Петрович Л. І. Використання моделей віддієслівних іменників для розмежування найменувань явищ і процесів в українській фаховій мові. *Гуманітарний вісний НУК.* Вип. 5. URL: https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/65bd921e-9a6d-496b-94ea-00da96fc4fbd/content

30. Пономаренко К. Девербатив у семантико-синтаксичній структурі речення. *Донецький вісник Наук. товариства ім. Шевченка.* Т. 22. Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім. 2008. С. 73–87. URL: http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/visnyk22.pdf

31. Прокопенко А., Мозуль Р. Труднощі перекладу інтертекстуальних включень роману антиутопії О. Гакслі «Прекрасний новий світ». *Записки з романо-германської філології*. 2020. Випуск 2 (45). С. 69–77.

32. Сегін Л. В. Типологія словотвірних парадигм префіксальних дієслів зі значенням «переміщення вгору» в польській мові. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. 2020. 55. URL: https://doi.org/10.11649/sfps.2021

33. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтаваи: Довкілля-К, 2008. 712 с.

34. Сітко А. В. Використання результатів контрастивних досліджень у перекладознавстві. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2013. Вип. 116. С. 199–203.

35. Сливинський О. Між паломництвом і втечею: подорож у романах Ольґи Токарчук. Літакцент : альманах. Київ : Темпора, 2010. Вип. 2 (4). С. 557– 560.

36. Станіславова Л. Л. Перекладацькі стратегії та засоби їх реалізації (на матеріалі українських перекладів казки Ю.Крашевського «Kwiat paprosi») *Актуальні проблеми філології та перекладознавства: зб. наукових праць*. Випуск 17. Хмельницький : ХНУ, 2019. С. 36–42.

37. Станіславова Л. Л. Перекладацькі трансформації у практиці перекладу і редагуванні перекладів: збірник вправ до проведення практичних занять з дисципліни «Проблемні питання польської мови та перекладознавства» для здобувачів другого (магістерського) рівнів вищої освіти спеціальності 035 «Філологія. Слов'янські мови і літератури (переклад включно), перша – польська». Хмельницький: ХНУ, 2022. 45 с.

38. Тараненко О. О. Діахронія і словотвір: мовна традиція і трансформація. *Мовознавство*. 2012. № 2. С. 207–215.

39. Токарчук О. Бігуни / пер. з польськ. Остап Сливинський. Київ: ТОВ «Кетс», 2013. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tokarczuk_Olga/Bihuny/

40. Токарчук О. Останні історії / пер. з польськ. Ярина Сенчишин. Львів: Літопис, 2007. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tokarczuk_Olga/Ostanni_istorii/

41. Токарчук О. Правік та інші часи / пер. з польськ. Ігор Пізнюк. *Всесвіт*. 2003. № 1-4. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Tokarczuk_Olga/Pravik_ta_inshi_chasy/

42. Токарчук О. Шафа. Оповідання / пер. з польськ. Ігор Пізнюк. *Всесвіт*. 2001. №5–6. С. 94–109.

43. Українська мова : енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін.]. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

44. Шепель Ю. О. Переклад віддієслівних іменників за основними моделями теорії перекладу. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер.: Філологічні науки (мовознавство)*. 2016. № 6. С. 204–207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2016_6_47

45. Щербій Н. Категорія виду та числа як детермінанти гібридних форм дієслова (на прикладі віддієслівних іменників у польській та українській мовах). *Studia Ucrainica Varsoviensia*. vol. 9, 2021, pp. 79-86. URL: https://doi.org/https://doi.org/10.31338/2299-7237suv.9.6.

46. Щербій Н. О. Теоретична граматика польської мови: Морфологія. Частина 1. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2022. 236 с.

47. Яручик О., Яручик В. Письменницька манера Ольги Токарчук у сучасному польсько-українському літературознавчому дискурсі. Київські полоністичні студії. Т. 39. 2023. С. 526–540.

48. Bańko M. Wykłady z polskiej fleksji. Warszawa: PWN, 2002. 240 s.

49. Błasiak J. Makdonaldyzacja czy wychowanie? Przegląd Pedagogiczny. 2008. №2. S. 51–60.

50. Chesterman A. Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory. Amsterdam: John Benjamins, 1997. 219 s.

51. Cymanow-Sosin K. Podróż ludzi księgi Olgi Tokarczuk jako artystyczne motto debiutantki. Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria. 2007. Nr 7. S. 172–185.

52. Czapiga Z. Rzeczowniki odczasownikowe z formantem zerowym w przyczasownikowej pozycji w tekstach naukowych języka polskiego i rosyjskiego. *Przegląd Rusycystyczny*. 2008. 1. URL: https://journals.us.edu.pl/index.php/PR/article/view/3762

53. Fliszewska O. Przestrzeń w twórczości Olgi Tokarczuk Acta universitatis lodziensis folia litteraria polonica. 2005 Nr 7 S. 515–532.

54. Jadacka H. Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia. PWN. Warszawa, 2006. 253 s.

55. Janusz E. Słowotwórstwo współczesnej polszczyzny. Deverbativa. Kraków: Universitas, 2003. 189 s.

56. Kaleta Z. Gramatyka języka polskiego dla cudzoziemców. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kraków, 1997. 487 s.

57. Kurkiewicz R. Olga dzienna, Olga prześniona. ZAiKS Wiadomości. 2019. Nr 25. S. 38–47.

58. Lerenta A. Metafizyczność postaci w twórczości Olgi Tokarczuk. Białostockie Studia Literaturoznawcze. 2020. Nr 16. S. 83–112.

59. Lewicki R. Pojęcie transformacji przekładowych w kontekście statusu tłumacza. Lingwistyka stosowana. 2010. № 3. S. 45–52.

60. Lipińska E., Dąbowska E. Kiedyś będziesz tu. Podręcznik dla nauki języka polskiego dla średniozaawansowanych. Katedra języka polskiego jako obcego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uniwersitas. Kraków, 2006. 27 s.

61. Masojć I. Gramatyka współczesnego języka polskiego. Słowotwórstwo rzeczowników: skrypt dla studentów. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2015. 124 p.

62. Nagórko A. Zarys gramatyki polskiej. Warszawa: PWN, 2005. 329 s.

63. Nida E. A. Toward a Science of Translating. Leiden: E.J. Brill, 1964. 34 s. URL: https://iniciacionalatraduccionuv.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/01/towards-a-science-of-translating-nida.pdf

64. Pchelintseva O. Функціонально-граматична специфіка українських віддієслівних іменників зі значенням дії на фоні інших слов'янських мов.

Balcania et Slavia. 2022. Vol. 2. № 2. URL: https://edizionicafoscari.unive.it/media/pdf/article/balcania-et-slavia/2022/2/art-10.30687-BES-2785-3187-2022-02-003.pdf

65. Poręba E. Bezdomność a zakorzenienie w prozie Olgi Tokarczuk. Światy nowej prozy. Kraków, 2001. S. 161–176.

66. Puzynina J. Nazwy czynności we współczesnym języku polskim (słowotwórstwo, semantyka, składnia). Warszawa, 1969. S. 28–33.

67. Samborska M. Eponimy wśród neologizmów współczesnej polszczyzny. *Białostockie Archiwum Językowe*. 2006. S. 163–172.

68. Słaby-Góral I. Wariacje na temat dialogu, czyli co można zrobić z tekstem w grupie średnio zaawansowanej językowo na zajęciach z języka polskiego jako obcego. *Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców*. 2011. T. 18. S. 285–293.

69. Tokarczuk O. Bieguni. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2007. URL: https://ru.scribd.com/document/475859757/Tokarczuk-Bieguni

70. Tokarczuk O. Ostatnie historie. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 2004. URL: https://ru.scribd.com/document/784253456/Tokarczuk-Olga-Ostatnie-historie

71. Tokarczuk O. Prawiek I Inne Czasy. Kraków, Wydawnictwo Literackie. 2004. URL: https://www.rulit.me/books/prawiek-i-inne-czasy-get-269966.html

72. Tokarczuk O. Szafa: zbiór opowiadań. Wałbrzych: Ruta, 1998. 34 s. URL: https://doci.pl/Drakota/o-tokarczuk-szafa+fnmme5en

73. Venuti L. The Translator's Invisibility: A History of Translation. London: Routledge 1995. 353 c.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, *Тернова Жанна Анатоліївна*, студент(ка) 2-го курсу,
форми навчання *заочної*, факультету *філологічного* спеціальності *035 «Філологія»* спеціалізації *«Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська»* освітньої *програми «Переклад (та міжкультурні комунікації»*, – підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему:

«Віддієслівні іменники в українських перекладах творів Ольги Токарчук»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;
- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис_____ ПІБ Тернова Ж.А.

Дата_____ Підпис_____ПІБ Мацегора І.Л.